БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч.
АВГУСТ
30
ПЯТНИЦА
№ 206 (5610).

Өртээ 2 көп,

Н. С. Хрущевтуң Югославияда чоруп турары

Н. С. Хрущевтуң болгаш И. Броз Титонуң журналистер-биле ужуражыышкыны

СЭТА-ның корреспондентилери Д. Бочаров биле И. Титовтуң Брионнден дамчыдып турары болза:

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ЮСФР-ниң Президентизи Иосип Броз Тито олар совет, югослав база даштыкы корреспондентилерниң улуг бөлүүн хүлээп алган.

Совет чазактың Баштыңының Югославияга дыштанып келгени делегейниң хөй-ниитизиниң улуг сонуургалын болдуруп турар. Ол аян-чорукту чырыдары-биле делегейниң янзы-бүрү чурттарындан солуннарның, агентилелдерниң, радионуң болгаш телевидениениң 100 ажыг корреспондентилери Югославияда чедип келген.

Чайлагга болган ужуражыышкын үезинде Н. С. Хрущев биле И. Броз Тито журналистерниң хөй санныг айтырыгларынга харыылаан.

Чезаре Мердзагорну хүлээп алганы

Брионнде дыштанып турар, СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев ында дыштанып турар, итали сенаттың даргазы Чезаре Мердзагорну хүлээп алган болгаш ооң-биле беседа кылган.

Пөс-таавычыларга чорааны

Нина Петровна Хрущева биле Йованка Броз олар Пулу хоорайже аян-чорук кылган. Олар улустуң хосталгалыг шимчээшкининиң маадыры Ольга Бан аттыг трикотаж фабриказынга барган болгаш калбак хереглелдиң бараанарын бүдүрүп турарын көрген. Фабриканың коллективи эргим аалчыларга изиг байырны чедирген.

Көдээ Советтерниң чарыжы

Бистиң республикада көдээ Советтерниң социалистиг чарыжының түңнелдерин чартык чыл болгаш-ла үндүрери бисте чаңчыл болган. Бо чылдың бирги чартыында чарыштың түңнелдериниң дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкому 1963 чылдың август 21-де доктаал үндүргеш, республиканың көдээ Советтериниң бо чылдың бирги чартыында социалистиг чарыжының тиилекчизи Чөөн-Хемчик районнуң Шеми көдээ Соведи болган деп доктааткан.

Шеми көдээ Соведи кандыг көргүзүглер чедип алгаш, чарыштың тиилекчизи болганыл? Көдээ Советтиң девискээринде «Большевик» колхоз бо чылдың бирги чартыында бодунуң хүлээлгелерин күүседир, чоннуң культура-амыдырал хереглелдерин хандырар талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алган. Чартык чылда күрүнеге эът садарының планын 109,3 хуу, сүттү — 11,8 хуу, дүктү—100,9 хуу күүсеткен. Ол ышкаш малдың баш санын өстүрериниң планы база күүсеттинген.

Көдээ Совет чондан үндүрүг чыылдаларының талазы-биле чыл планын күүсеткен. Бот-онаалга, көдээ ажыл-агый үндүрүглериниң болгаш страхование чыылдазының планын 125—190 хуу чедир күүседирин хандырган. Школа, эмнелге, культура албан черлеринче улуг кичээнгей салдынган.

Чоннуң, ылаңгыя малчыннарның культура-амыдырал хандырылгазының талазы-биле Шеми көдээ Соведи республикада сурагжаан, харында СЭКП ТК-ның июнь Пленуму безин ол дугайын дыңнаан.

Бо чедиишкиннерни чедип алырынга көдээ Советтиң, ооң күүскомунуң, доктаамал комиссияларының, депутаттарының организастыг ажылы улуг рольду ойнаан. Колхоз бүдүрүлгезиниң тус-тус адырларынга депутаттар бөлүктери ажылдап, 25 депутаттардан 23 кижи боттарының соңгукчуларынга отчёттарын кылып, Советтиң болгаш күүскомнуң шиитпирлерин таныштырып, күүселдезин организастап келген. Көдээ Советтиң күүскому, доктаамал комиссиялары болгаш депутаттары боттарының ажылын чорударда, ажылчы чоннарның бот-ажыл-чорудулгалыг организацияларынга кол даянып турары эки түңнелдерни берген.

Өвүр районнуң Саглы көдээ Соведи чарыштың ийиги черин ам ийи удаа— эрткен чылдың ийиги чартыында, бо чылдың бирги чартыында ээлээн.

Көдээ Советтиң доктаамал комиссиялары планныг ажылдап, депутаттары соңгукчуларга отчёттарын, беседаларны, номчулгаларны кылып, Советтиң мурнунда сорулгаларны күүседиринче чонну мобилизастап турар. Ында «Депутат хүнүн» эрттирип, шиитпирлер күүселдезиниң дугайында информацияларны соңгукчуларга кылып турар. Көдээ Советтиң бүгү организас-массалыг ажылында үлегерлиг, өөредиглиг чүүлдер хөй.

Социалистиг чарыштың кол сорулгазы болза, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрери болур. Ол талазы-биле бо удаада база эки талалар бар болган. Социалистиг чарыштың негелделерин долдур күүседирин чедип албаан-даа болза, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң удуртулгазын эки-жиҗ... житкен көдээ Советтерге Тес-Хем районнуң Нарын, Таңдының —Элегес, Барыын-Хемчиктиң — Шекпээр, Каа-Хемниң — Сарыг-Сеп болгаш өске-даа көдээ Советтер немешкен.

Республикада ам-даа элээн хөй көдээ Советтер социалистиг чарышты четпес организастап, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң кошкак удуртуп турарын көдээ Советтерниң социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайында доктаалда база демдеглээн.

Эрткен чылдың ийиги чартыында чарыштың түңнелинде Бии-Хем районнуң Өөк көдээ Совединиң ажылын четпес деп демдеглээн турган. Ынчалза-даа Бии-Хем райкүүскому оон түңнел кылбайн, ол көдээ Советтиң ажылын көдүрер хемчеглерни албаа-ныйндан бо түңнелде Өөк көдээ Соведи база-ла хожудаңгайларның аразында артпышаан болгаш аңаа Аржаан көдээ Соведи база немешкен. Ынчангаш районнуң ийи-ле көдээ Советтери ийилээн четпес ажылдыг болган чорук райкүүскомну мөгүдедир ужурлуг. Районнуң хөй-даа эвес, а ийи-ле көдээ Советтери чүге багай ажылдыгыл деп, райкүүском даргазы эш Байыр-оолдан шыңгыы айтырар херек.

Эрткен түңнелдерде Каа-Хем районнуң Ильинка көдээ Соведи эки ажылдыг деп демдеглеткен, а бо түңнелде хожудаңгайларның аразынче хап бады барган. Ынчангаш Каа-Хем райкүүскому ол көдээ Советтиң ажылы чүге ынчап барганының чылдагаанын илередип, аңаа боттуг дузаламчыны көргүзерин чарыштың алыс сорулгазы — хожудаңгайларны мурнакчыларның деңнелинче деп лозуң негеп турар.

Көдээ Советтерниң чарыжының ийиги чартык чылда кол негелдези дүжүт ажаап алыышкынын организастыг чорудары, тараа белеткелиниң болгаш мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын долдур болгаш ажыр күүседири, мал чемнерин четчири-биле белеткээри, бүгү-ле адырларның кышка белеткелин үлегерлиг чорудары, чон дугайында, ылаңгыя малчыннар дугайында доктаамал сагыш салыры болур. Маңаа кол-ла чүве ажылды мергежилдиг организастаарындан, ажылдакчыларның инициативтиг болурундан болгаш масса-биле, актив-биле ажылдап билириндан хамааржыр. Көдээ Советтерниң чарыжын райкүүскомнарның талазындан доктаамал, боттуг удуртуру чарыштың эрге-ажыктары, көдээниң мурнунда салдынган сорулгалар негеп турар.

Ажыл кандыгыл, үре-түңнели ындыг

Бии-Хемден медээ

ТУРАН. (Телефон-биле). Ында тараа хүлээп алыр пунктуда ажылыш сөөлгү хүннерде элээн хайнышкынныг чоруп эгелээн. Тараа хүлээп алыр черниң ажылдакчылары колхозтардан болгаш совхозтан келген тарааларны саадал чокка хүлээп алыр талазы-биле чүткүлдүг ажылдап турар. Чаа дүжүттүң чүгүн сөөрткен машиналардан тараа дүжүрер ажылдар бүрүн механизастаттынганы ында ажылдап турарларга бо чылын дыка улуг чиигелделиг болуп турар.

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары чеди чылдың бешки күзүнүң чаа дүжүдүн бо тараа хүлээп алыр пунктуга кииририн үргүлчүлеп турар. Август 27-де бо пунктуга районнуң ажыл-агыйларындан «Искра» болгаш «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артельдери тараа кииирген. «Искра» колхозтуң тараа шөлдериндан ол хүн 160 тонна, «Тиилелге» колхозтуундан — 25 тонна кызыл-тас әккеп дужааттынган.

Тараа хүлээп алыр черге колхозтардан кээп турар тарааларның шынары амдыызында багай эвес болуп турар.

Ажылды чүге хожудатканыл?

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозунуң тараажылары Кара-Суг, Хайырлыг, Калбак-Даг деп черлерде тараа ажаап алыышкынын түлүктеп турар. Хайырлыгда № 1 бригаданың механизаторлары кыска хуусаада 559 га тарааны дорт кестиргеш, 206 ганы тавычалааш, ол тараазындан 205 тонналы күрүнеге дужааган. Бо бригадада комбайнерлер эштер Братасов, Маков, Рябухин болгаш өскелер-даа хүн нормазын 150—180 хуу күүседип турда, оларның өөрү Песчанский, Санчат кошкак ажылдап, ажаап алыышкынны саададып турар.

Калбак-Дагда № 2 бригада 130 ганы тавычалавышаан, 110 ганы дорт кескен болгаш Кара-Сугда № 3 бригада 654 га тарааны дорт ажаап алган.

Колхозтуң ховуларында ажаап алыышкын ниитизи-биле багай эвес чоруп турар-даа болза, ажылды хожудадып турар чамдык четпестерниң барын айтыр апаар. Комбайннарның болгаш тракторларның артык кезектери колхозта чок болганының хараазы-биле, ховуга үрелген техника 2—3 хонукта ажыл чок туртулаан. Механизаторлар механик эш Булатовка дуза дилеп чеде бээрге, оозу: «Үреп алган кижи бодуң артык кезектен тыпкаш, кылып ал»—деп, херектенип каар. Бистиң колхозта ооада-чадаарда сиген машиналарының артык кезектери безин чок.—Артык кезектер чок бергелеп тур бис—деп, колхоз даргазынга комбайнерлер хомудаарга, дарга база-ла:—«Сельхозтехника» черинде 10 муң рубль өрелиг улус-тур бис, ынчангаш биске артык кезектер бербейн турар—деп каар. Артык кезектерниң чогун биле-тура-ла механик эш Булатов септелгени чедир организаставаан. Техника үрели бээрге, холун чаза салыпкаш олурбайн, боду айтып берип, дузалажып турган болза... Механик эш Булатовтуң ажылга хөөн чок чоруундан сиген белеткели, тараа ажаап алыышкыны чогуур негелдезинге чедир чорувайн турар. Бүгү ажылды саададып турар бо четпестерже колхоз баштаар чери дарый сагыш салыр херек.

Н. ХОЙЛААРАК.

СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

ЭРЗИН СУУР. (Телефон-биле). Тес-Хем районда Ленин аттыг колхоз малының баш саны чыл келген тудум өзүп турар ажыл-агыйларның бирээзи. Ынчангаш келир кышка мал чеминиң быжыг курлавырын тургузуп алыры—бо хүннерниң чугула айтырыгларының бирээзи болуп турар. Колхозтуң сиген шөлдериндан келген медээлерни ёзугаар алырга, ниитизи-биле колхоз сиген белеткелиниң планын бо хүннерге чедир 69 хуу күүседип алган.

Малга бөдүүн чем курлавырын тургузары дээш бригадаларның аразынга социалистиг чарышты калбартканы эки түңнелдерлиг болган. Бо ажылга бүгү малчыннар, сиген ажылынга ажылдап болгу дег колхозчулар хаара туттунган. Ылангыя школачыларның бо талазы-биле колхозка чедирип турар дузазы улуг. Чижээ, аныяк коммунист Дугурук Дармажапка удурткан Кызыл-Сылдыс сес чыл школазының өөреникчилеринден тургустунган 18 кижилиг бригада бо хүннерге чедир ниитиниң малынга 64 тонна сигенни сараатталп белеткээн.

Сиген ажылынга колхозтуң бүгү-ле хойжу бригадалары идепкейлиг киржип турар. Оларның иштинден Божалыгда хойжу Ёндан Эреске удурткан сигенчи бригада көскү чедиишкиннерлиг болуп турар. Олар 140 тонна сиген белеткеп алыр планныг, а бригада бо хүннерге чедир 124 тонна сигенни бүрүн сараатталп алган.

Ам бо хүннерде Мөренде Максим Бадарчыга удурткан ол № 4 бригаданың ажылы шуудаан, олар Эрзинниң шыяазынче кирип келгеннер. Август 28-ке чедир бригада 104 тонна сигенни сараатталп четтигипкен. Олар ниитизи-биле 110 тонна сиген белеткээр планныг, ону ажыр күүседир деп хүлээлгени чаа боттарынга алганнар.

Колхозта мал чеминиң белеткелиниң база бир чугула курлавыры болур будук-бүрү чыып белеткээрин багай эвес чорудуп турар. Бо ажылга сүт-бараан фермаларының коллективтери улуг үлүүн киирип келген. Чижээ, № 2 болгаш № 3 сүт-бараан фермаларының саанчылары хостуг үелеринде ажылдап турааш, амга чедир 18,5 тонна будук-бүрүнү белеткээннер.

Чоокку хүннерден эгелеп база бир чугула ажыл болур—силос салыышкынынче калбаа-биле кирер. Мал чеминиң үнелиг культуразы кукурузаны ынчап кестирип, ооң ногаан массазын ажаап алырынче кирерин көрген.

• • •

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Сиген белеткели Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелинде бо хүннерде багай эвес чоруп турар. Мал чеминиң белеткелинде бригадаларның аразында колхоз баштаар чериниң болгаш партия организациязының шилчиир Кызыл тугун, 25 рубль акша шаңналын сөөлгү хүннерниң түңнелин үндүрүп турда, Оттук-Дашта эш Вениаминге удурткан сигенчи бригада чедип алган.

Бо бригадада мурнакчыларның хүрээлеңи өзүп турар. Ким-оол Суваңчык аът-биле сиген кестирер нормазын үргүлчү 120—130 хуу чедирип турар, сараат салыкчызы Семён Шожат нормазын үргүлчү 120 хуудан кудулатпайн келген.

Ол ышкаш үшкү бригаданың сараат салыкчызы Артел-оол Бай-Кара, хөпээн салыкчызы Александра Тушук-оол олар хүн нормазын база-ла 105—110 хуу чедирип турар.

• • •

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының сигенчилери бо үеде изиг-түлүк ажылдап турарлар. Ылаңгыя эш Мартыгыргa удурткан хол кадыыры-биле сиген кезер звено, эш Анай-оолга удурткан сиген белеткээр бригада амыр-дыш чок ажылдап турар. Ук бригада август 20-ге чедир 278 тонна сигенни белеткээн. Звенолар аразында социалистиг чарыштыг ажылдап, ооң түңнелин беш хонук санында үндүрүп турар.

Ынчалза-даа салбырның малчыннарының талазындан мал чемнериниң белеткелинге шоолут киришпейн турары элдептиг. Чижээ, сүт-бараан фермазының коллективи чүгле 16 тонна сиген белеткээн, а чамдык хойжулар сиген кезилдезинге шуут киришпейн турар. Мал чемнериниң белеткели оларга хамаарышпас чүве бе? Чүгле сиген белеткеп бээрин манап олурар ындыг малчыннар-биле салбырның удуртукчулары чугаалажып, тус-тус даалганы берзе чогуур.

Х. КЕНДЕН.

Көдээ ажыл-агый ажылдарының хүн демдеглели

Тараа кезилдезин кыска хуусаада база бедик шынарлыг чорудар дээш механизаторларның болгаш хову ажылдакчыларының чарыжының дугайында медээлер хүн бүрүде кээп турар. Ажаап алыышкынга машиналарның бүдүрүкчүлүүн бедидеринге арга бүрүзүн шын ажыглап, жаткаларның, комбайннарның, автотранспорттуң болгаш өске-даа техниканың үзүктел чок ажылын хандырып турар кижилер дүжүт дээш кызымаккай демиселге удуп алыр. Бо социалистиг чарышка Таңдының бүдүрүлге эргелелиниң чер ажылдакчылары бирги черни ээлеп турар. Олар барык-ла 30 муң гектар тараа болгаш тараа-бобы культураларын кескен. Оларның иштинден 22 муң ажыг гектар бастыртынган. Оларның удаазында 18 муң гектар хире шөлдүң тараазын ажаап алган Чөөн-Хемчик эргелелиниң ажыл-агыйлары чоруп турар.

Таңдының бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-ишчилерин каа-хемчилер чарышка сорук кирип турар. «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң (даргазы эш Киселев, агроном эш Гудко) механизаторларының болгаш хову ажылдакчыларының бедик бүдүрүкчүлүг ажылын база катап демдеглээр апаар-дыр.

Медведевкачылар 2 муң 720 гектар тараа болгаш тараа-бобы культураларын кестирип, тараа бастырылгазын организастыг чорудуп турар.

Комбайнерлер Абрам Жуйков, Борис Беляков болгаш Иван Мельниченко кезилдениң ёзулуг орук айтыкчылары болуп турар. Олар хүнде 15 гектар тарааны тавычалай кестирер нормазын 25 болгаш оон-даа хөй гектар кылдыр күүседип, эки шынарлыг ажылдап турар.

— Бо чылын калбарты алыр техниканы бир-ле дугаарында ажыглаан бис. «ЖВН-10» деп жаткаларны механизаторлар Александр Егоров болгаш Илья Ильин олар башкарып турар. Оларның дуржулгазы четпес болганындан баштайгы үеде ажыл эки бүтпейн турган. Ам ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Эштер Егоров болгаш Ильин оларның кайызы-даа хүнде 50 гектар чедир тарааны тавычалай кестирип турар—деп колхоз даргазы эш Киселев чугаалап турар.

Тараа фронтузунда кайгамчыктыг ажыл-херектер дээш, эштер каа-хемчилер силерге байыр чедирип, күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруңарны күзеп тур бис!

«Бурунгаар» колхоз дүжүт ажаап алыышкынынга хожудап турарын бистиң хүн демдеглеливиске айыткан болгай. Ажыл-агыйның удуртукчулары (колхоз даргазы эш Байкалов, агроном эш Ситкин) шын түңнелдерни кылган. Комбайн парыгын эки ажыглаар болгаш тараа кестирилгезинде, бастырылгазында база чаа дүжүттүң тараазын сөөртүр ажылда ажылдап турар бүгү кижилерниң күш-ажылын организастаар талазы-биле хемчеглер алдынган. Ооң түңнели мындыг болган. Ол-ла ажыл-агыйда дүүн хүнге чедир 2163 гектар шөлдүң тараазы кестинген.

Ындыг болза-даа ол районнуң бүгү колхозтарында ажыл-херек таарымчалыг чоруп турар деп бодаар болза частырыг болур ийик. Ленин аттыг артельди чижекке ап көрээл. Ында кестинген 1485 гектар тараа культураларындан чаңгыс-даа гектар тараа бастыртынмаан. «Октябрь 14 чылы» колхозтуң ховуларында кестинген 880 гектар тараадан чүгле 80 гектар шөлдүң тараазы бастыртынган. Изиг-түлүк ажылды чогум кажан ёзулуг калбартыр деп бодап турар силер, эштер Бархатов, Брагин, Федоров болгаш Андреев? Ол ажылды канчаар чорударын медведевкачылардан өөренип алыр ужурлуг турган-дыр, силер. Дүжүттүң салым-чолу дээш бирги ээлчегде силер харыылаар апаарыңарны утпаңар.

Чочак-тараа ышкаш ындыг эрте ажаап алыр бобы культураларын ажаап алырының хуусаазы шагда-ла эрткен. Ынчалзажок республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында ол ажыл амга чедир доозулбаан. 7071 гектар чочак-тараадан чүгле 4830 гектар шөлдүң тараазы бастыртынган, ол болза планның 68,3 хуузу болур. Бо талазы-биле Чөөн-Хемчик бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-агыйлары онза хожудап, чочак-тараа ажаарының бүгү хуусааларын эрттирип турар. Силерде чүгле 883 гектар шөлдүң чочак-тараазы азы 48,3 хуузу бастыртынган болгай, эштер Борисов болгаш Бондарь. Ол үнелиг культураны ажаап алырынга харыысалга чок чорук узуткаттынган турар ужурлуг. Техника-даа, кижилер-даа бар. Чүгле оларны организастаары негеттинип турар. Ынчангаш кезилдени узамдыктырып база үзүп турар удуртукчуларга шыңгыы хемчег көргүзер ужурлуг.

Колхозтарның болгаш совхозтарның ховуларындан чаа дүжүттүң тараалары кээп турар. Август 28-ке чедир тараа хүлээп алыр пунктуларда 360,5 муң пуд тараа чедиртинген. Эрткен хүн дургузунда күрүне шыгжамырынга тараа урар ажылды Каа-Хем болгаш Таңды районнарның ажыл-агыйлары элээн организастыг чоруткан.

Чайның сөөлгү айы—август төнер чыгаан. Ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери болза механизатор бүрүзү тараа кезилдезинге болгаш тавычаларда тарааны бастырарынга ээлчег онаалдаларын чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседир кылдыр ховуларга ажыл-херекти ынчаар организастаар ужурлуг.

Тываның механизаторлары! Тараа кезилдезиниң хуусаазын кызырары дээш чарышты калбартыылыңар! Дүжүттү өй-шаанда база чидириг чокка ажаап алыылыңар!

„Искрачыларның" кукурузазы

Чөөн-Хемчиктиң партия комитединиң бажыныңың эжиинде республика солуннарының делгииринде чаа номерлерни көрүп турар арамда, чанымда, парткомнуң чадазының кырында мындыг чугаа үнген:

— Силерниң кукурузаңар өскелерниинден шынап-ла чаагай-дыр, дарга, тарааңар үнүжү, ылангыя Кара-Дытта кызыл-тас черле эки чорду.

— Ийет, мүн чүгээр ийин, дарга. Калбак-Тейниң, Белдир-Бажының кукурузазын ажаап апкан бис. Гектардан-на ортумаа-биле 241 центнер алдынган. Силерниң көргениңер Арыг-Бажы участокта кукуруза-дыр. Ындыг дүжүттү өстүрер дээш бистиң кукурузачыларывыс ылап-ла шудургу ажылдааннар болгай...

Аразында чугаалашкан кижилерниң үнүнче көрүптеримге, бирээзи СЭКП обкомунуң секретары эш К. С. Шойгу, а бирээзи «Искра» колхозтуң даргазы эш М. Д. Доктугу болду.

Оларның сеткил ханып мактааны кукурузаны тараан Арыг-Бажы участокка эрткен дыштаныр хүнде чеде берген мен. Хөөредиг чок үлегерлеп чугаалаарга, аът бажындан бедик, анай-хаак дег сырый үнген ол чаагай кукурузаның делгем шөлүнде кукуруза кестирер дөрт комбайн коолады хөөмейлээн, тарыгайнып-ла тур. Дөрт комбайнга автомашиналар-ла чедишпес болду.

Дөрт машинистиң, дөрт трактористиң иштинден Сат Базыр, Ооржак Докпак, Иргит Бавуу, Ооржак Доруг-оол хүнде кестирер нормазын хүннүң-не 120 — 130 хуу ажыр күүседип, механизатор өөрүнүң аразындан шүглүп үнгеннер. Олардан тудак чок ажылдап турар комсомолчу Хевек-оол Монгуш, Монгуш Энгел-оол, Ооржак Менди-Байыр, Саая Тоока суглар-биле калы 767 га черниң кукурузазын кестиргеннер. Ам механизаторларның үлүүнде чүс ажыг гектар черниң кукурузазын ажаап кестирери арткан.

Ниитиниң малынга быжыг чем-суур белеткеп алырынга чугула ужур-дузалыг кукурузаны бода мал турлаглары — фермаларның оран-савазының чанынга силостап үүжелеп алырынга чолаачыларның, сөөртүкчүлерниң болгаш колхозтуң өске-даа ажыл-ишчилериниң үлүг-хуузу улуг дээрзин чугаалаксаазы кээр.

Кестирген кукурузаны орук ара төкпейн сөөртүрүнге чолаачылар Базыр Монгуш, Фина Донгак, Сундуй-оол Ондар, Монгуш Бюрбю, дүжүрүкчүлер комсомолчу Светлана Калдын, Доржу Ондар, силостаан кукурузаның таптакчызы Алеша Ховалыг эң кызымаккай ажылдап, хүннүң-не бүдүн чартык ийи чыгам норманы күүседип, кукурузаның чаагай дүжүдүн чидириг чокка, организастыг, шалыпкын, эрес ажаап алырының демиселинге мурнакчылар бооп алдаржааннар.

«Искрачыларның» Калбак-Тей, Белдир-Бажы участогунда кукурузазындан артык чаагай дүжүт Арыг-Бажы участоктан алдынган. Мында дүжүт бир гадан-на ортумаа-биле 297 центнер болган.

Чыл каңдаашкынныг болза-даа, кукурузаның мындыг чаагай дүжүдүн «искрачыларның» өстүрүп ап шыдаанынга кижиниң сеткил-сагыжы ханып, оларның кандыг черге ол үнүштү тарааның, ооң ажаалда-тежээлдезин канчаар организастап чорутканын ала-чаягаар-ла сонуургай бээр.

Дээди эртемниг аныяк агроном Григорий Максимович Улахановтуң киржилгези-биле колхозтуң хоочун тараажылары, ылаңгыя кукурузачылары көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле сүмележип тургаш, хөрзүнү элезин колдаан белдерниң кур черлеринге кукурузаны тарааннар. Кур черлерниң довураа кадыг болган ужурунда, кукурузачы механизаторлар ук черлерниң довураан үш-дөрт катап үлдүреткен болгаш культивация чорудуп, дүрүм ёзугаар сагыттынган дөрбелчиннерниң одуруглар аразының сайзырадылгазын кончуг кичээнгейлиг, кызымак эрес ажылгыр күүсеткеннер.

Кукурузаның чайгы ажаалдазынга механизаторлар Ооржак Сорулга, Улавас-оол могаг-шылаг чок, ылап-ла шудургу ажылдааннар.

Кукурузачыларның эрес-шудургу күш-ажылы халас барбаан. Бир эвес 1962 көдээ ажыл-агый чылында колхоз бир гектардан ортумаа-биле 89,6 центнер дүжүттү ажаап алган болза, алдарлыг чеди чылдың бешки чылында ол-ла колхоз үш черге тарыттынган кукурузаның бир газындан-на 241-ден 297 центнер чедир ногаан массаны ажаап ап, кукурузаның чаагай дүжүдүн өстүрүп алырының херээнге тиилекчи болган.

Боттарының аргаларын болгаш курлавырларын санап көргеш, «искрачылар» бо чылын бир баш малгала 20 центнер чем аймаан белеткеп алыр бис деп республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырган кыйгырыынга аазап хүлээнгеннер болгай. Ол бедик хүлээлгени ажыл-иш-биле быжыглап боттандырарынга 875 гектар черде мындыг чаагай дүжүттүг болган кукурузаны өй-шаанда, организастыг ажаап ап турары ниитиниң малын хүр кыштагладырының магадылалы болуру чугаажок.

А. БЕГЗИ.

• • •

Кукурузачы механизаторлар А. Ховалыг, А. Иргит олар гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 250 центнер ногаан массаны ажаап ап турарлар.

ЧУРУКТА: «Искра» колхозта кукуруза ажаап алыышкыны.

Фото Г. СИРОТИННИН.

Ажаап алыышкында чаа техника

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң № 3 комплексилиг бригадазының бо чылгы дүжүт ажаап алыышкынында 10 метр калбарты алыр «ЖВН-10» деп чаа жатка немешкен. Дуржулгалыг комбайнер Семен Болтовский ол жатка-биле хүн бүрү 35—40 гектар кызыл-тасты тавычалай кестирип турар.

Бо дээрге өске жаткаларга бодаарга, ийи ажыг катап бедик бүдүрүкчүлүг жатка-дыр. Чижээ, өске жаткаларның ийи эргилген черин бо чаңгыс катап чоруур болгаш ийи тавычаның орнунга чаңгыс улуг тавыча кылыр. Тавычаларны бөлдүрүп бастырар комбайннарның бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга бо чорук база дузалыг.

Тавычаларны бөлдүрүп бастырары база эгелээн болгаш ам ийи чүс ажыг га черниң тараазы бастыртынган. Ортумаа-биле 10 центнер дүжүт алдынып турар.

Бо бригаданың кожазы № 4 комплексилиг бригадада «ЖВН-10» деп жатка база бар. Комбайнер А. Санаров ол жатка-биле кезип киргеш, дораан үреп алган, үш-дөрт хонукта ол бедик бүдүрүкчүлүг техника аңаа турган. Инженер эш Г. Савин техниктиг дузаны өй-шаанда көргүспээнинден комбайнер чааскаан чадажып турганы ол-дур.

Ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде маңаа чамдык четпестерни демдеглезе чогуур. № 3 бригада тарааның кезилдезинге мурнап турар болза-даа, бригадир эш П. Чепкасовтуң теп шаңны белеткээр хүлээлгезин күүсетпээнинден ында тараа төгер черлерниң бок үнүштери безин аштаттынмаан, тараа арыглаар машиналар белен эвес болган.

Ажаап алыышкын шаг-үени манавас. Ам колхозтуң бүгү тараалары колдуунда бышкан. Ынчангаш темпини дүргедедири чугула.

К. СРАТ-ООЛ.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ—БОТТАНЫЛГАДА

ДУЗАЛААР БӨЛҮК

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозта партия-күрүне контролюнуң комитединге дузалаар бөлүк бо чылдың март айда тургустунган. Бөлүктүң кежигүннери 11 кижи. Ук бөлүк ажыл-агыйның аайы-биле мал ажылының, тудугнуң, чер ажылының, школа болгаш уруглар албан черлериниң деп дөрт секторлуг кылдыр тургустунган. Оон ажылын колхозтуң партия организациязының секретарының оралакчызы Куулар Семис-оол удуртуп турар.

Дузалаар бөлүк ажылды экижидеринге идиг берип, ажыл-агыйның бүгү адырларынга хүн бүрүнүң хыналдазын чорудуп турар. Май айда колхозтуң эргелел аппарадынга хөй артык штаттар тудуп турар чоруктуң дугайында медээ кирген. Хыналданың түңнелинде илерээни болза, колхозка мыйыстыг болгаш шээр мал ажылынга ийи бригадир турар аргалыг тургаш-ла, артык үш дугаар (85 рубль шалыңныг) бригадирни тудуп турган. Колхозтуң бухгалтерия аппарадынга 75 рубль шалыңныг бухгалтер-экономист деп артык ажылдакчы турган. Чаңгыс херимниг гараж биле складты ийи кижи таңныылдап турган. Ындыг артык ажылдакчыларны штаттан казырын колхоз баштаар черинге сүмелээн. Ол ышкаш, колхозта яслиге повардан аңгы эргелекчи деп база бир кижини ажылдадып турган. Шак ындыг өске-даа артык ажылдакчыларны кызыргаш, чылда 2940 рубльди колхоз камнап аар аргалыг болган.

Дузалаар бөлүктүң кежигүннери артель кежигүннериниң ниитиниң ажылынга киржилгезин идепкейжидип турарлар. Колхозтуң девискээринде малчыннардан өске бүгү чонну шуптузун колхоз суурунче көжүрген, колхозчуларның хууда малын бөлүп кадарткан. Оон түңнелинде элээн каш кижи ниитиниң ажылынче кирген. Тайгага хуу малын беш ай иштинде кадарып, ниитиниң ажылынга киришпейн турган Куулар Көктүң тайылбырын дыңнааш, аңаа шыңгыы сагындырыгны берген.

Колхозта техниканы ажаап-кадагалаарының болгаш чеп ажыглаарының талазы-биле хыналданы чорутkan, автомашиналарны хууда херээнге халас ажыглаар чорукту колхозка чок болдурган.

Дузалаар бөлүктүң тудуг талазы-биле сектору колхозтуң тууйбу болгаш чугай бүдүрер черлеринге шыңгыы хыналданы кылган. Ынчангаш хөй-ниитиниң херекгизин—тудуг материалдарын үен-даян тетчегләэр чорукту чидирген, тууйбуларны, өртеткен чугайны складта бөлдүрген болгаш оон үчёду экижээн.

Ыракта малчыннарны хүн бүрүнүң барааннары-биле, ном дептерлер-биле хандырар ажылды садыг талазы-биле харыылаар кежигүннер холга ап, колхозтуң машиназы-биле үргүлчүнүң үнүүшкүннерин чорудуп турарлар.

Ол ышкаш, дузалаар бөлүктүң школа болгаш уруглар албан черлериниң ажылын харыылаар сектору колхоз суурунуң төвүнде албан-хаакчыларның ажы-төлүн яслиге хүлээп алырын чурумчудуп, база малчыннарның уругларын колхоз яслизинче тургузар ажылдарны чоруткан.

Мал болгаш чер ажылдарын харыылаар секторлар улуг ажылдарны чоруткан. Ай бүрүзүнде фермаларның дужаары № 24 дугаарлыг отчёду ёзугаар, малдың баш санының, назы-харының талазы-биле шимчээшкинин анализтеп көрүп, тудагдалдыг малчыннардан малды дораан төледип турар.

Бо хүннерде ол секторларның кичээнгейи мал кыштагладыышкынынга белеткелче угланган. Ылаңгыя немелде кыштаглар тударының хемчеглерин ап, мал чемнерин белеткээрин, кестинген сигеннерни кыштагларже дажыырын организастажыг турар. Мал тарыыр ажыл бо чылын колхозта озалдаан. Ам арткан үени чеп ажыглаарын колхоз баштаар черинге сүмелеп, бо талазы-биле хыналдаларны база чорудуп турар.

Колхозтуң фермаларынга тырткан сүттү тетчегләэр таварылгалар турган. Сарлык фермазы (учётчик эш Сарыг-оол) чайын 47 тонна сүттү төккени илерээн. Бөлүктүң кежигүннери буруулугларны тыпкаш, сүттүң өртээн төледир деп турар.

Дузалаар бөлүк бодунуң ажыл планын колхозтуң партия организациязының бюрозу-биле сүмележип, бадыладып ап турар. Колхозта парторганизациязының секретары эш Санаа дузалаар бөлүкке бодунуң сүмезин кадып, оон ажылдаарынга дузалажып турар.

Дузалаар бөлүктүң ажылында четпестер барын база айытса чогуур. Оон кежигүннери колхозчуларның, комсомолчуларның, коммунистерниң хуралдарындан депшиткен кижилер болгай. Ындыг турбуже, ук бөлүк бодунуң ажылының дугайында отчётун бо хүнге чедир чон мурнунга кылып көрбээн. Чон мурнунга отчёт бээри — партия-күрүне контролюнуң ажылын чонче чоокшуладыр аргаларның бирээзи. Ынчангаш партия-күрүне контролюнга дузалаар бөлүктүң кежигүннери ажылчы чоннарның хуралдарынга кылган ажылдарын илеткеп берип турары эргежок чугула.

Партия-күрүне контролюнуң комитединге дузалаар бо бөлүк бодунуң ажылында чамдык четпестерни чайладып албышаан, дуржулгазын улам байыдып, партия организациязының ажылынга боттуг дузаны моон соңгаар-даа экижидер ужурлуг.

Д. САРЫГЛАР,

СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң партия-күрүне контролюнуң комитединиң инструктору.

Хыналданың түңнели

Барыын-Хемчик районнуң «Кара-Хөл» колхозунда партия-күрүне контролюнга дузалаар бөлүктүң составында 15 кижи ажылдап турар. Ук бөлүктүң кежигүннери август айның баштайгы чартыында колхозта автомашиналарның, тракторларның болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа чепсектериниң байдалының дугайында хыналданы чоруткан.

Колхозта янзы-бүрү маркалыг 7 автомашинаның иштинден ГАЗ-51 деп ийи машина үрелген, ГАЗ-69 деп бир машинаны капитал септелгеге киирер апарган. Бар беш трактор септелге-биле ажылдап болур. Аътның сиген кестирер машиналарының беж үрелген, бирээзи ис чок читкен. Машина чепсектиң үрелип, чидип турарының чылдагааны болза, бүгү чепсек техниканы бир черге мөөңнеп тургуспаан, олар чаңгыс-чаңгызы биле чолаачыларның, трактористерниң бажыңнарының чанында хондур-хүнзедир тургулаар. Оон уламындан оларның үүрмек кезектери чидип турар.

Хыналданың түңнелин бөлүктүң бюрозунга чугаалажып көрген болгаш машиналарны, тракторларны, өске-даа кедээ ажыл-агый чепсектерин чаңгыс аай херим иштинге тургузар дугайында корум-чурумну чолаачыларга, трактористерге тургуспааны дээш колхоз даргазы Куулар Ламдынны сагындырган.

Колхозтуң тус-тус бригадаларының төптеринде машиналарның, тракторларның үрелген кезектери ындазында чыткылаар. Оларны бөлүп, эмге-сескелиг болдурарын колхоз баштаар чери хүлээнип алган. Үрелген ийи автомашинаны чоокку хуусаада ажыглалга киирер.

Моон мурнунда автомашиналарның, тракторларның артык кезектерин складты дамчытпайн, кижилерге шуут үндүрүп берип турган. Ындыг чорукту моон соңгаар соксадып, артык кезектерни чүгле механикти дамчыштыр үндүрер кылдыр чурумчуткан.

Х. ДОЙНУҢ,

Партия-күрүне контролюнга дузалаар бөлүктүң даргазы.

ГРАФИКТИ ЧҮГЕ САГЫВАСТААНЫЛ?

«Тыва» совхозтуң Хөндергей салбырында чурттакчы чоннуң саны хөй, ынчангаш кижилерниң Чадаана хоорай-биле аразынга ажыл-агый талазы-биле аргыжары көвүдеп турда, Чадаана АТК-зының удуртукчулары автобус чорууp графикти сагывайн, эки таарыштырып чадааннар. Автобус доктаар черде автобус хүннүңне эртенгиниң 9—10 шакта кээр деп чарлап каан. А херек кырында неделяда таварылга боор, ийи-ле катап хүндүскүнүн 11—12 шактарда келир. Ынчангаш район төвүнге эрте барып, ажыл бүдүрүп алыр дээн азы эмчиге кирер дээн кижилер 20 километр черге аргажоктуң кырындан кылаштажып чоруп турар таварылгалар бар.

Ол ышкаш байдал «Сүт-Хөл» совхоз-биле аразында база боор турар. Бо таарымча чок байдалды эдип, чоннуң негелдезин эки хандырар дугайында АТК-ның удуртукчуларындан негелдени дыңнатса чогуур.

С. ӨПЕШ-ООЛ.

Винница областың колхозтарында кукурузаны силос кылдыр ажаап алыры түлүктеп турар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхоз силостаашкынны Липовецтиң бүдүрүлге эргелелинге бир дугаарында эгелээн. «Ховуларның кадыны» кедээ ажыл-ишчилерни чаагай дужут-биле шаннап турар. Колхозта кукуруза тараан 260 гектар черниң гектар бүрүзү 460 центнер ногаан массаны бээн. Механизаторлар болгаш малчыннар 485 тонна эки шынарлыг силосту салган. Ында кукуруза ниитиниң малынга кол чемиш болу берген. Инек бүрүзүнге 20 тоннадан эвээш эвес силосту белеткээн турар.

Чурукта: Липовецтиң бүдүрүлге эргелелинде СЭКП XXII съездизи аттыг колхозта кукурузаны силос кылдыр ажаап ап турары.

Фото **Е. Копыттыы.**

СЭТА-ның фотохроникаzы.

Бо хүннерде бистиң колхозта

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар айтырыгже «Совет Тыва» колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы аңаа белеткелдерниң үезинден бээр-ле кичээнгей салган. Сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга белеткел ажылдары ынчангаш багай эвес организастаттынган болгаш мал чемнериниң белеткели чогуур үезинде база организастыг эгелээн.

Бо айтырыгны колхозтуң коммунистериниң нииити хуралынга чугаалашкаш, сиген болгаш силос белеткелин организастыг чорударының хемчеглерин ажылдап кылган. Ол-ла дораан мал чеми белеткээр 9 бригадаларны тургускан. Оларга 186 кижи, 130 ажыг аът, сиген кезер аът машиналары, хол кадыырлары, дырбааштар болгаш өске-даа херекселдер быжыглаттынган. Бригада бүрүзү тодаргай онаалданы алган. Социалистиг чарыштың негелделерин доктааткан.

Сигенчилер ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылдың планын кылгаш, тус-тус агитаторларга, лекторларга партийжи даалгаларны берген. Бригада бүрүзүнге СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң материалдарын пропагандалаан болгаш СЭКП-ниң 60 чыл оюнуң дугайында, делегейде болгаш чурттуң иштинде болуушкуннар дугайында тайылбыр-массалыг ажылдарны чоруткан. Бригадаларның ажылдап турар черлеринге кино, концерт көргүзүглерин организастаан болгаш солуннарны, номнарны чедирип берип турар.

Партия организациязы, колхоз баштаар чери тус-тус бригадалар болгаш сигенчилер аразында социалистиг чарыштың түңнелин он хонук санында үндүрүп, мурнакчыларны илередип, шаңнап келген. Чарыштың тиилекчизи болган бригадага колхоз баштаар чериниң болгаш партия организациязының шилчиир Кызыл тугун акша шаңналы-биле кады бирги черни ээлээн машинистерге, сиген бөлдүрүкчүлеринге, сарааттакчыларга болгаш поварларга шилчиир вымпелдерни акша шаңналы-биле кады тыпсып турар.

Бо чугула кампанияга колхозчуларның материалдыг сонуургалының принцивин барымдаалаар чорук, ажылдың темпизин дүргедедиринге дыка дузалаан. Ылаңгыя Толбулда эштер Кол Мангыр, Бараан Иван, Ээн-Сугда Маады Монзай-оол оларның удурткан бригадалар сөөлгү он хонук иштинде сиген белеткелиниң хуузун 30—32 хуу чедир бедиткеннер. Толбулда эш Мангырның бригадазы силос салырының чыл планын 102 хуу, малга сиген белеткээриниң планын 83 хуу, Иван Бараанның бригадазы силосту—100, сигенни—80 хуу күүседип алгылаан.

Аът машиназы-биле сиген кестирикчилери Кол Энчейбен, Кол Казырык, сарааттакчылар Шура Кеский, Кол Доржулан, Борис Кол, бөлдүрүкчүлер Балчыр Маадыр-оол, Михаил Кол, Битке Шимит оларны болгаш өске-даа хөй-хөй мурнакчыларны онзалап демдеглээри черле өөрүнчүг.

Мөөн-Хемде, Шынаада болгаш Хойлуг-Мээсте эштер Танаа, Чамыян, Сундуй оларның удурткан бригадалар мал чемнерин белеткээрин хожудап турарын айтыр херек.

Колхоз бо чылын тарылга шөлүн 450 гектар чедир калбарткан. Оон хөй кезиинде мал чеми культуралар тарыттынган. Тараа ажаап алыышкыны ам эгелээн. Бо кампанияга белеткел ажылдарын агроном болгаш хову ажылын харыылап турар Кол Аңгырбан, механик И. В. Кудрин олар четпес организастаан. Тараа складты, шаң болгаш картофель подвалы мынчага чедир септеттинмээн. Комбайннарны, тракторларны болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа чамдык машиналарын ам чаа септеп турар фактылар бар.

Мал чемнериниң белеткелин, тараа ажаап алыышкынын чорутпушаан, мал кыштагладыышкынынга белеткелди, колхозтуң орулга тывар өске ажылдарын—кат, тоорук чыырын, балык тударын, аңныыр сезонунга белеткелди организастап турар бис.

А. ДОРЖУ,

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунда партия организациязының секретары.

Малдын уксаазын экижидер

ЭРЗИН СУУР. **(Телефон-биле).** Тес-Хем районнуң ажыл-агыйларында база бир чугула ажыл—хой тарып боозадылгазы эгелээн. Районда бо талазы-биле элээн шыырак колхозтарның бирээзи—Ленин аттыг колхозтуң хойжу бригадаларында бо ажыл түлүктеп турар.

Артельдиң девискээринде бо чылын беш кезек черде хой тарып боозадыр пунктулар тургустунгулаан, оларда ажыл бо хүннерде элээн шуудай берген. Планда көрдүнгенин ёзугаар бо күзүн колхоз 11 муң баш хойну тарып боозадылгага киирер ужурлуг. Амга чедир ниитизи-биле 2112 баш хойну тарып боозаткан.

— Хой тарып боозадыр ажылда бо чылын онзагай чүүл болза, Кызылдың мал тарып боозадыр станциязы-биле бистиң чарып алган керээвис [illegible]. Олар биске самолёт болгаш өске-даа транспорт-биле [illegible] берип, нарын уксааларның үнелиг үрелери-биле бистиң пунктуларывысты хандырып турар. Ол дээрге малдың [illegible] өстүрериниң шиитпирлиг ужур-дузалыг бир үнелиг турар бис—деп, колхозтуң зоотехниги эш Д. Хөлчү чугаалап турар.

Тарып боозадылгазы ажылы эш Өлзей Ооржакка удурткан № 5 хойжу бригадада бо хүннерде чедир дээре чорупкан келген. Ында тарып боозадылгага техниги эш Алдын-оол Дамдыннның кызымаккай ажылдап турарын айытса чогуур. Бо хүннерге чедир ында 600 баш хой тарып боозадылгага кирген. Колхозтуң Төре-Хөлде эш Чары-Хөө Санчаага удурткан хойжу бригадазында ажыл база-ла элээн эккээ. Ында ам 542 баш хой тарып боозадылганган.

Хойжу бригадалар аайы-биле хой тарып боозадыр үш пунктуну дерип тургускан. Оларның бирээзи август 13-те, а ийизи август 16—20-де аажок озалдап ажылдап эгелээнинден ам чүгле 560 хой тарып боозаттынган. Тарып боозадылганы сентябрь 30-те чедир үргүлчүлээр сорулга салдынган. Ол хуусаа иштинде график ёзугаар хойларның тарып боозадылгазын доозары көрдүнген.

Г. ТАЛЧЫҢ.

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» кедээ ажыл-агый артели мыйыстыг бода болгаш хой малдың уксаазын экижидер талазы-биле сөөлгү үеде чамдык хемчеглерни боттандырып турар.

Артель бо чылын симменталь уксаалыг бүдүрүкчү бугаларның үрезини-биле 200 инекти, нарын дүктүг кошкарларның үрези-биле 4000 хойну тарып боозадыр планнаан. Ам херек кырында 195 инек тарып боозаттынган, оон планы 97,5 хуу күүсеттинген. Кызыл-Хаваак сүт-бараан фермазы (эргелекчизи эш Назытыг) инек тарып боозадыр планын күүседип, ону [illegible] болган.

Ындыг болза-даа хой малды тарып боозадырын багай чоруттунуп турар.

И. КОНГАР.

«Сукпак» совхозта тараа ажаап алыышкыны-биле чергелештир, малга чем белеткээриниң ажылы үргүлчүлеп турар.

Сиген белеткелиниң талазы-биле социалистиг чарыштың бирги черин тракторист **Иван Назарович Кушнарев** ээлеп турар. Ол МТЗ-50 траkтору-биле волокушага саван сөөртүрүнге хүн үлүүн үргүлчү ажыр күүседип келген.

Чурукта: И. Н. Кушнарев.

Фото **П. Стахневтуу.**

Өөрүшкүнүң сөстери

Кижиниң амы-тынын камгалаары-биле холбашкан болганда, эмчи кижиниң ажылы тергиин харыысалгалыг-даа, улуг буянныг-даа. Эки эмчилерни кижилер даңгаар-ла «Эвилең, чаагай сеткилдиг, човаачал, буянныг кижи» деп чугаалажыры таварылга эвес. Чонга ынча диртип мактадырларның бирээзи—Татьяна Николаевна Кожевина — республиканың туберкулёз эмнелгезиниң мергежилдиг эмчизи.

Кижилерниң кадыы дээш демиселдиң мурнуу одуруунда ол ам чээрби чыл дургузунда ажылдап келген. Бо үениң иштинде Татьяна Николаевна кандыг аарыг кижилерни көрбээн, эмнеп, өөртпээн дээр боор ону! Татьяна Николаевна аарыг кижилерниң сеткил-сагыжынга идегелди чаягаарла сиңниктире бээр. Кижиниң аарыының төөгүзү-биле кичээнгейлиг таныышкаш, чымчак, эш-хуузунуң чугаазы-биле кижилерниң бүзүрелин быжыглап, деткиир, эки сүмезин бээр, херек апарганда котпактаар, ынчалза-даа артык чүве чугаалавас, боду-даа шугулдавас, аарыг кижилерни-даа хөлзетпес.

Чаңгыс чижектен ап көрээл. Красноярск крайның Баратусск районундан келген П. Л. Золотухин ирей эмчиге чедип кээрге, Татьяна Николаевна шинчип көргеш, мынча дээн:

— Үр эвес, ийи ай хиреде, бистиң эмнелгеге дыштаныр апаар-дыр силер, ирем. Чөпшээрээр силер бе?

— Ийе, чөпшээревейн канчаар ийик—деп, ашак саат-даа чокка харыылаан.

Ол ашакты эмчиге чыттырып алгаш, Татьяна Николаевна эмней берген. Он хонук безин четпейн чорда, ашактың аарыы өкижип эгелээн. Ийи ай хиреде эмнедип келгеш, Золотухин ашак сегип, экижээнинден эмчиниң үндүр бижиирин безин четтикпес апарган.

Мындыг таварылгаларның чежезин ол дээр боор!

Эмнелгениң узун-делгем коридорунга Татьяна Николаевна хүлүмзүрбүшаан, чиик-чиик базып кел чорда, ону көргеннер база-ла хүлүмзүрүп, өөрүшкүлүг сеткили-биле ону эдерти көрүп тургулаар. Ол эмнелгеге келген кижи бүрүзү эмчи Кожевинаның дугайында чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен эки сөстерин чугаалап турарлар. Ол черле чөптүг. Ону мен бодум база эки билир болгаш ол сөстерге база-ла каттыжар мен.

К. ДОРЖУ,

Тожунуң Азас школазының башкызы.

БАШКЫЛАРНЫҢ АВГУСТ ЧӨВУЛЕЛ ХУРАЛДАРЫ

Улам эки ажылдаар

Бии-Хем районнуң школаларын эрткен өөредилге чылында өөредилге-кижизидилге ажылынга тургузуп база республиканың бирги черни алган. Бо улуг чедиишкинниң канчап чедип алдынганын, түңнээшкинин СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин удуртулга болдурупкан районнуң башкыларының мооң соонгаргы ажыл-херектеринге удуртулга августун чөвүлел хуралында Бии-Хем парткомунуң секретарының оралакчызы эш Өпей илеткелинге чугаалаан.

Районнуң хөй-хөй башкылары школаның амыдыралы-биле харылзаазы быжыгылдарган дээш чаа-чаа аргаларны дилеп тып, башкылар ажылында мурнакчы дуржулгаларга дилежип [illegible] турар. Оларның чедиишкиннериниң кол үндезини ында. Эрткен өөредилге чылында бо районда 72 башкылар боттарының башкылап турар эртемнерин чүс хуу өөредип чедип алган. Туранның бүдүрүкчүзү өөредилге 11 чыл болгаш Аржаан сес чыл школаларында башкылар коллективтер [illegible] педагогтарның мурнакчы дуржулгаларын калбаа-биле ажыглап келген.

Башкы—чорган дыңналыр сес, башкы—өөредикчи, кижизидикчи бүгү чүвени тургаар сагып-сеткилдерин дамчыдар бөөр кижизидикчилер. Совет башкының ол хүндүткелдиг адын төлептиг-биле эдилеп турар башкыларны районда хөй, оларга эштер Н. В. Селина, М. В. Селина, Багыт-оол, Боноенко, Осипова, Матюшкина болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Туран 11 чыл школазының атсураа бистиң республиканың эки билдингир. Эрткен өөредилге чылында бо школаның 34 башкылары өөреникчилеринге чүс хуу өөредиилгени чедип алган, школаның 992 өөреникчизинден 363 кижи чүгле корчут эки болгаш эки өөренген. Ол дээрге бүгү өөреникчилерниң үштуң бир кезиинден хөй-дүр. Багай өөренгеннер чүгле чеди кижи. РСФСР-ниң школаларының адарлыг башкызы Н. В. Селина директорлаан бо школаның башкылары бир класска ийи чыл өөренип ор чок өөредилгени чедип алыр дээш кызымак ажылдап келген болгаш ам келир өөредилге чылында багай өөреникчилерни салбас моон-даа кызыыр деп соруглаан салып алганнар.

Эки өөредилгени чедип алырынга школада тургустунган «Школада болгаш бүгү-бүзээ дузалажырның совези» улуг рольду ойнап турар. Бүдүрүлгелерде болгаш албан организацияларда тургустунган ол совет уругларның өөредилгезин, чурум-сахылгазын, хөй-ниитиниң ажылынга киржилгезин хынап, бичии-ле онзан таварылга болганда, оон дугайын дораан-на советтиң хуралдарынга чугаалажып, четпестерни эдип-чазап турар. Өөредилге чылы төнген соонда-даа ол совет ажылын уламчылап, школа септелгезинге, өөреникчилерниң дыштанылгазынга киржип, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлери дугайында беседаларны кылып берип турар.

11 чыл школазының бүдүрүкчү өөредилгези хөй талалыг болгаш солун, уруглар кыш-кадын чаңчыктарын ажыктыг ажылга [illegible] берип турарын чөвүлел хуралга [illegible]. Оон чүгле чаңгыс чижээн ап көрээл. Бо чайын өөреникчилер 50 кижилиг бүдүрүкчү бригадалары турган, [illegible] кукурузазын багай эвес дүжүдүн өстүрүп алган. Кызыл-тастың бир гектарындан өөреникчилер бригадазы ортумаа-биле 17,7 центнер дүжүттү ап турда, бригадага база болуп турар «Кызыл тараачын» колхозу—12 центнер, районну ниитизи-биле 11 центнер дүжүттү ап турар. Кукуруза бир гектардан алдынган дүжүдүн [illegible].

Моон алгаш көөрге, өөреникчилерниң бүдүрүкчү бригадазы, мурнунда чыдарда ашкаш бо чылын база эки ажылдаан. Тараа культураларының бичии-биле ажаалдазын баксыраткан, агротехниканың чурумнарын шыңгыы сагып келген. Бо бригаданың чүткүлдүг ажыл-ижи республиканың школаларының бүдүрүкчү бригадаларынга база үлегер болур ужурлуг.

Өөредилге-кижизидилге ажылдарынга мындыг чедиишкиннер бар турза-даа, районнуң школаларының материалдыг хандырылгазы чедишпейн турарын чөвүлел хуралга санал бергеннер чугаалап, бөже чугула кичээнгейни салыры айыттканнар. Бүдүрүкчү өөредилгелер бир хол ажылдары—өөредилге-дуржулга участоктары чамдык школаларда чүгле ат кырында санаттынып турар: оларда дуржулга ажылдары чоруттунмаан, культураларның ажаалда, өстүрүлгезинче кичээнгей салдынмаан, аңаа ажылдаар өөреникчилер чепсек-херекселдер-биле долу хандыртынмайн келген. Школаларда 60 ажыг даарар машинадар, 30 хире станоктар, элээн каш радиостанцилар бар. Ынчалза-даа оларны [illegible] ажыглаарын турар. Өөредилге мастерскаяларын дериглеринге [illegible].

«Өөредилге кабинеттериниң болгаш мастерскаяларның дериг-херекселдери бистиң школада чедишпес. Мен физика башкызы мен, бо эртемни өөредири меңээ чамдыкта дыка берге дээр-дир, чүге дээрге, херекселдер чок. Оларны садып алыры-биле бисте тускайлан акшаны чарыгдаваан бис, дериглерни кайыын садып аар боор...»—деп, Хадың сес чыл школазының башкызы эш Горбунова чугаалаан. Бо ышкаш байдал Туран 11 чыл школазындан өске школаларның барык шуптузунда бар турган.

Бии-Хем школаларының материалдыг баазазын экижидеринге, ылаңгыя өөредилге мастерскаяларын механизастаарынга республиканың Чырыдыышкын министерствозу дүргени дуза чедирер ужурлуг. Район школаларының өөредилге мастерскаяларын дериглээри ам-даа хөй [illegible], чамдык школаларда [illegible] ажылдар чок, ынчангаш оларны башкылар-биле хандырыры база-ла чугула айтырыг.

Аныяк салгакчыларны коммунистиг ёзуга кижизидери—совет школаның улуг болгаш харыысалгалыг херээ болур дээрзин районнуң башкылары улуг кичээнгей салып, [illegible]. Школаларга кижизидилге ажылын [illegible] чордар, башкыларның болгаш школада партия, комсомол организацияларының аңаа киржилгезин улам экижидер, обществоведение эртемниң, биология, астрономия башкыларының калбаа киржилгезин [illegible] Бии-Хемниң башкылары чөвүлел хуралынга онзалап демдеглээн.

Чедиишкиннерни быжыглавышаан...

САРЫГ-СЕП. **(Телефон-биле).** Каа-Хем районнуң башкыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. «Партияның июнь Пленумунуң шиитпирлери болгаш районнуң башкыларының сорулгалары» деп илеткелди партком секретарының оралакчызы эш Болотов кылган. Ол, бодунуң илеткелинге эрткен өөредилге чылында башкыларның чедип алган чедиишкиннерин айтып, районнуң школалары [illegible] өөредилгениң программазын күүседир талазы-биле [illegible] демдеглээн. Ол талазы-биле 1962—63 өөредилге чылында районда өөредилге шынары 91,6 хуу болуп турар.

Чөвүлел хуралга райбүүскомнуң оралакчы даргазы эш Попков эдериниң илеткел кылган. Чаа, 1963—64 өөредилге чылынга школаларның белеткели багай эвес чоруттунганын дээрзин эш Попков айыткан. Ылаңгыя Медведевка, Федоровка, Бояровка, Сарыг-Сеп, Бурен-Аксы сес чыл школалары болгаш Данилова эге школа дыка эки белеткеттинген. Эрткен өөредилге чылында школа бажыңнарын эргиг, тар болганы-биле, ийи ээлчег өөренир ужурга таваржып турган Ильинка суурда, Бурен-Бай-Хаакта сес чыл школалары бо чылын чаа ийи каът бажыңнарлыг болган.

Аныяк салгакчыны кижизидер, аңаа бүгү билиглерни бээр талазы-биле кежү чедиишкиннерни чедип алган, [illegible] шылгараңгай башкы кадрларын [illegible] демдеглээн. Районнуң башкыларының [illegible] эштер В. Дунаев, П. Сальникова (Ильинка), Ежова, Егорова (Медведевка), Иванова, Киселева, Жигеева, Ларина, Головинская (Сарыг-Сеп), Сизимде ажылчын аныяктар школазының директору эш Сомова олар бар. Сарыг-Сеп школа-интернатының кижизидикчилери эштер Атаманова болгаш Адымаева оларның ажылында уругларның коллективтиг кижизидилгезин талазы-биле үлегерлиг чедиишкиннер бар болуп турар.

Чөвүлел хуралга школалар директорлары, эге болгаш үстүкү класстарның удуртукчу башкылары санал бергилээн. Олар боттарының саналдарында уругларның өөредилге-кижизидилгезинге бар чедиишкиннерни демдеглеп, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр, чаа кижиниң кижизидер талазы-биле тодаргай сорулгаларны чугаалааннар. Сарыг-Сеп школазының башкызы эш Киселева «Уругларның күш-ажылга чаңчыктарын», ол-ла школаның башкызы эш К. Иванова «Өөредилге биле кижизидилгениң холбашкынын» деп темалыг илеткелдерин кылганын база хуралдың киржикчилери улуг сонуургал-биле дыңнааннар.

Каа-Хем районнуң башкыларының август чөвүлел хуралы организастыг бедик деңнелге эрткен.

Е. ФИЛИМОНОВА,

башкыларның профэвилелиниң Каа-Хем районнуң комитединиң даргазы.

Өнүктерге четтирдим!

Немец кинематографистер Аннели биле Андрэ Торндайктарның тургусканы «Орус хууламазы» деп кайгамчык кинозун көргеш, хааның Россия үезинде [illegible] сактып келдим. Минусинск, Ачинск хара бажыңнарынга хар-берге байдалга жандармнарга [illegible] Амурнуң тон демир оруунга туружуп ажылдап, кандыг бергелерни, човулаңнарны көрбээн дээр. Ынчангаш талантылыг немец өнүктерниң чогаадып тургусканы бо кинодан хааның Россия үезиндеги кадыг-берге амыдыралды, шаажылал, дарлалды бодумнуң шаанда эртип келгеним дег чурукка көрүп турдум. Ол үеде чон дыка-да аар-берге амыдыралды чурттап чораан. Биске аас-кежиктиг чурттаалганы Октябрьның Социалистиг Улуг революциязы берген.

Бистиң чедип алган чедиишкиннеривисти шын көргүскен кинорежиссёрлар Аннели биле Андрэ Торндайктарга улуг өөрүп четтирдим!

В. НИКОЛАЕВ,

пенсионер.

Келир үениң аныяк чолаачылары

Кызылдың чөөн талазында бир кварталда ишти делгем херимче хире бээрге, ында хөй-ле автомашиналар чыскаап каан турар. Машина бүрүзүнде: «Өөредилге машиназы» деп бижээн. Мында Тыва автотрестиң Кызылда автошкодазы туруп турар.

Школаның төөгүзүнден алыр болза, солун чүүлдер бар: баштай ол Красноярскиниң өөредилге комбинадының Тывада курс баазазы турган. Ол үеде курсту чылда ортумаа-биле 100 кижи доозуп турган. Сөөлүнде ол курс баазазын автошкола кылдыр эде тургускан, ол дээрге 1957 чылда болган. Ынчаарга школа болуп ол туруп келгениңден бээр 3 муң хире кижи ону үшкү класстың чолаачылары болуп доозуп үнгеннер.

Школа ам аажок алгаан. Чижек бо-дур: эрткен чылын школа болза, Тыва АССР-ниң кедээ ажыл-агыйынга, үлетпүрүнге, албан черлеринге үшкү классты 600 ажыг чолаачыларын белеткээн болгаш 110 кижи билиин бедидип, 2-ги болгаш 1-ги класстың чолаачылары болгулаан.

— Силерниң эки башкыларыңар кымнарыл?— деп айтырарга, ында өөренип турар кижи бүрүзү:

— Ол дээрге И. И. Руденко болгаш М. М. Панаргинден өске кым боор — дижир. Олар үр ажылдап келген болгаш хоочун, улуг дуржулгалыглар.

Бистиң башкыларывыс-биле чугаалажып көөрге, олар чамдыкта мынча дигилээр:

— Республиканың районнарынга чорууурга, бистиң таныыр кижилеривис бо-ла таваржып келир. Чамдыкта бис, үр болу бергени-биле уттуптар-даа болгай бис, а чугаалажып көөрге, «мен силерниң школага өөренип тургаш, чолаачы болуп алган болгай мен» дигилээш, байыр чедирер, хүндүлээр, бодунуң канчаар ажылдап турарын чугаалаар болгулаар. Анаа кижи аажок өөрүүр. Төрээн чуртка «биче-даа бол, шаам-биле бараан болган-дыр мен, оон херечизи бо кижилер ол-дур кылдыр кижи бодагылаар-даа».

Башкыларның ынча дээри-ле чөп. Шынавыла ап көөрге, бо школаны дооскаяннар дээрге ырак Мөңгүн-Тайгада, Тере-Хөлде, Кара-Хөлде, Тожуда, Эрзин-Тесте, барыын районнарда дээш, кайда чок дээр ону! Чер болганда бар.

Школаның курсантылары өөредилге-биле чергелештир өске-даа ажыктыг чүүлдерни база кылып турар бис. Чижээлээрге, амгы үеде өөредилге бажыңын алгыдар талазы-биле тудугга киржип тур бис. Курсантылар ооң ыяжын боттары тайгага кескилээш, боттары сөөртүп эккелгилээн. Ооң-биле кады хоорайның чаагайжыдылгазынга база киржип турар бис. Ылаңгыя Улуг-Хемни кежилдир көвүргүнүң тудуунга каш удаа барып ажылдаанывысты черле утпас бис.

Кызылдың кудумчуларынга чоруп чорууурга, холдарында кызыл пөстер баглап алган аныяк оолдар автомашиналарны доктааткаш, чолаачыларның документилерин хынаан турарын бо-ла көрүп болур. Ол дээрге бистиң школаның курсантылары болгай. Бистер кудумчу шимчээшкининиң үрээрлер-биле демиселжиринге ындыг янзы доктаамал киржип, автоинспекция черинге дузаны көргүзүп турар бис.

Школаның оттулар ыяжын болгаш хөмүр дажын курсантылар боттары белеткеп сөөртүп эккеп турар, ол дээрге, ооң-биле кады машина чорударынга биске тергиин практика болуп турар.

Демдеглезе чогуур база бир чүве болза, бистиң школада өөренир өрээлдер чедишпес болуп турар. Ынчангаш Улуг-Хем ыяш ажыл-агый черинин куруг турар складтары бар, ону биске шилчидип берген болза, анаа ийи классты дерип ап болур. Бо айтырыгны каш-даа тургускан, ынчалзажок ол ажыл-агый чериниң удуртукчузу эш Забоев ол айтырыгны шиитпирлээр хөңнү чок.

Курсантыларга нийти чуртталга бажыңы база чок. Ооң хараазында ырак районнардан өөренири-биле келген кижилер улуг бергелерге таваржып турар. Бо дугайында дилеглерни чогуур организацияларның мурнунга база тургузуп тургулаан. Ынчалза-даа ол айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн. Бистиң дирекция черинден негезе чогуур чамдык четпестер база бар, ол чүл дээрге, бистиң өөредилге черивистиң херим иштинде үрелик үш машина туруп турар, оларны ажыглалга киирери чугула. Оларны септеп кылып алыр болза, өөредилге талазынга улуг ажыкты ол берип болур болгай.

Ам күскү ажаап алыышкынга барып шуут киржири-биле 30 кижи автошколаны доозар деп турар бис. Ол биске кончуг өөрүшкүлүг. Мынчангаш бистиң республиканың колхозтарының совхозтарының, бүдүрүлге, албан черлериниң, автоажыл-агыйларының чаңын ёзутаар бо школа дөрт ай иштинде хөй-хөй чолаачыларны белеткеп үндүрүп турары кончуг өөрүнчүг.

Ам бистер автошколаны доозуп чоруткаш, оон ат-алдарын баксыратпайн тургаш, эки ажылдаарывысты боттарывыска хүлээнип ап турар бис.

Ч. САЛЧАК,
школаның курсантызы.

«Тере-Хөл» колхозтуң Чыргаландыда сарлык фермазының саанчылары **Мария Самбыла** биле ооң дуңмазы **Севил Самбыла** хөй сүт саалдазы дээш ында калбарган социалистиг чарышка дээре көргүзүгнү чедип ап турарлар. Оларның кайызы-даа боттарынга быжыглаттынган 15—15 сарлыктарындан хонукта 26—30 литр сүттү саап ап турар.

Чурукта: (солагай талазындан) Севил биле Мария Самбыла угбашкылар.

Фото **А. Алексеевтии.**

КЫШ ДАГ АРТЫНДА ЭВЕС-ЛЕ БОЛГАЙ...

Бистиң хоорай, суурларывыста школа, эмнелге, клуб, библиотека чок черлер ховар. Ол болза чоннуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелдезин бүрүн хандырар талазы-биле партия биле чазактың сагыш салыышкынының херечизи-дир. Оларның ажыл-чорудулгазын улам экижидер, чоңга чогумчалыг бараан болдурарынга чугула чүүлдерниң бирээзи болза, кышка удур белеткелди баш бурунгаар эки шынарлыг чорудары болгай.

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң девискээри делгем, чону хөй болганы-биле элээн хөй школа, эмнелге, культура албан черлери ында тургустунган. Эрткен чылдарның практиказындан алгаш көөрге, кышкы үеде септелгези багай, одаар ыяш чок болганындан ол черлерниң чамдыызы доктаамал ажылдавайн келген.

Ак-Туруг школазының септелгези чоруттунган болза-даа, одаар ыяжы белен эвес. Медээ ёзугаар школада 800 кубометр ыяш белеткеттинген турган, а хыналдадан илерээни болза, чүгле 450 кубометр ыяш бар болган. Ам-даа 200 кубометрден эвээш эвес ыяш болгаш хөмүр херек. Ол школаның башкылары одаар ыяш чок болган ужурунда боттары ыяшты удур белеткээр ужурга ам таваржып турарлар.

Ак-Туруг клуву кышка белеткеттинген, Арыскан клувунга печкалар салыр, Арыг-Үзүүнүң клувун бүдүүр, чугайлаары арткан. Ынчалзадаа совхозтуң ажылчын комитеди (даргазы Лобачев) бодунуң эргезинде үш клубтуң одаар ыяжын белеткеп алырынче даалашпайн олурар.

Медицина албан черлериниң септелгези база-ла бүрүн эвес. Чамдык черлерде септелгени ёзу барымдаалап чорутпаан. Арысканда эмнелге салбыры бичии, крыша чок бажыңда, а Ак-Туругнуң эмнелге участогу амга чедир шуут септелге чок турбушаан.

Башкылар, медицина болгаш культура ажылдакчыларының чурттаар оран-сууурунче база сагыш салыры чугула. Ылаңгыя Ак-Туругда 3 башкыларның база Арыг-Үзүүнде чамдык башкыларның чурттаар чери чедишпес болуп турар.

Үстүнде бар четпестерни дарый чайладып, культура албан черлерин чоннуң культурлуг дыштанылгазының ёзулуг төптери, школаларга уруглардың өөренир, чурттаарынга эң-не таарымчалыг байдалды тургузары дээш, совхоз дирекциязы, кедээ Совет шиитпирлиг хемчег алыр үези келген.

В. БАШТАК-ООЛ.

Бажыңнарыңарның ээлери болуңар

Амыдырал-чуртталганы коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш ажылчы чоннарның шимчээшкини — бажыңнар, кварталдар комитеттериниң, эш-хуузунуң судтарының, улусчу дружиналарның ажыл-чорудулгазы бисте чыл тудум улам-на калбарып орар. Хөй-ниитиниң чуруму-биле ажылдаар кызыл булуңнар, библиотекалар, спорт залдары, уругларның танцылаар болгаш ырлажыр шөлдери тургустунгулап турар. Кызыл горкомхозунуң бажың эргелелдериниң чанында 79 кижи составтыг аалды бажың комитеттери, 30 кижи составтыг эш-хуузунуң беш судтары тургустунгулаан, чуртталга бажыңнар аайы-биле херээженнер чөвүлелдери, санитар комиссиялары база доктаамал ажылдап турар.

Каа-Хем суурда квартал комитеди (даргазы эш Вильнов) санитар комиссиязы-биле болгаш херээженнер чөвүлели-биле кады ыяш болгаш чадаң үнүштер тарылгазын багай эвес организастап, хөй-ниитиниң черлеринге санитар талазы-биле көрүлдени чоруткананың түңнелинде, суурнуң арыг-шевер байдалы элээн экижээн.

Эш И. Канунников даргалаан бажың комитеди уругларның библиотекалыг пионер штавын бажың эргелелиниң дузаламчызы чокка боду организастаан. Ол пионер штавы школа назыны четпээн уруглар ортузунга кижизидилге ажылын чорудуп, солун номчулгазын, спорт оюннарын болгаш ыры белгүмүн организастап турар.

Комитеттиң кежигүннери боттарының девискээриниң чаагайжыдылгазының байдалын, чуртталга фондузунуң, ыяштарның, чадаң үнүштерниң камгалалын хынап, бажыңнар дерилгелериниң ажыглалын болгаш кадагалалын экижидеринче угланган үнелиг саналдарын берип келген.

Ленин кудумчузунда № 26 бажыңның чурттакчылары боттарының инициативазы-биле бот-тывынгыр уран чүүлдүң белгүмүн тургузуп алган. Ооң ойнакчыларының белеткээн концерттерин чурттакчылар ам улуг сонуургал-биле көрүп турар. Ол бажыңның хериминиң иштинде ногаан үнүштер, чечектер, чадаң үнүштер доңдур шыва берген. Ында чурттакчылар эштер Горбунова, Козлова, Сизых, Цевменко болгаш өскелер-даа бажыңнарның агар септелгезин безин боттарының күсели-биле кылдырып ап турарлар.

Щетинкин-Кравченко кудумчузунда № 36 бажың комитеди (даргазы эш Селиверстов) херим иштин ногаанчыдарынче чурттакчыларның күжүн эки организастааш, ам ону ёзулуг сад шинчилиг кылдыр хуулдурган.

Ынчаарга чурттакчылар боттарының бажыңнарының ёзулуг ээлери болу берген эки үлегер-чижектер-биле чергелештир чуртталга фондузун кайы-хамаан чок байдал-биле көөр чоруктар ам-даа бар. Каа-Хем, Кочетов кудумчуларында № 2 бажың комитедин анаа чижек кылдыр көргүзүп болур. Ында эң улуг, кайызында-даа 96 аал ишти чурттап турар бажыңнарның чаны мырыңай чаагайжыттынмаан, ол үргүлчү-ле бок-сактыг чыдар ында спорт, оюннар шөлү чок, чурттакчыларның уруглары кандыг-даа организас чок ойнап чорууурлар.

Мындыг четпестерни моон соңгаар чайладыры чугула. Ол бажыңнарның чурттакчылары нийти чуртталганың чурумун эдерип, боттарының девискээрин чаагайжыдарының херээнге калбаа-биле киржир үе келген.

Г. МАШКОВСКИЙ,
Горкомхозтуң эргелекчизиниң оралакчызы.

МАЛ ЧЕМИНИҢ ЧУГУЛА КУРЛАВЫРЫ

Дужут ажаап алыышкынын болгаш курунеге тараа садарын күженииишкинниг чорудары-биле чергелештир, нийтиниң малын хүр кыштагладырынга херектиг мал чемнерин четчир санныы-биле белеткээр ажылды, бо хүннерде кошкатпас ужурлуг. Малга бөдүүн чемнерни белеткээр ажылга тараа саваңы чугула курлавыр болуп турар.

Республиканың ажыл-агыйларының тараа шөлдеринге моон мурнунда чылдарда ышкаш, хөй-хөй тонна тараа саваңын ажаап албайн, олчаан каавтар чорукту бо чылын катаптавас ужурлуг.

Тараа саваңын ажаап алырынга ажыл-агый бүрүзүнде бар техниканы билдилиг ажыглаары чугула. Механизастаашкынны ажыглап турар ажыл-агыйлар аңаа хөй кижи күжүн чартыктырбайн турар. Мал семиртир «Сукпак» совхоз тараа ажаап алыышкынын чорудуп эгелээн хүнүнден бээр, кестинген тарааларның саванын удур-ла бөлүп турар. Ол ышкаш «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арысканда ындыг звенону тускайлааны эки. Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозтуң Сарголда бригада саваң ажаап алыр тускай звенону тургускаш, ийиле хонукта 250 гектар чериң саваңын сарааттап тургускан.

Саваңны, ылаңгыя чаа кескенде дораан-на кандыг-бир мал чеми культураның ногаан массазы-биле катай силостаары улуг ажыктыг. Кызыл-тас болгаш чочак-тараа саваңнарын кукурузаның ногаан массазы-биле холуй силостаар арганы бо чылын чамдык ажыл-агыйлар чедиишкиниг ажыглап эгелей берген. Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу ындыг холуушкуннуг силосту элээн хөйнү салып белеткээн. Ол-ла районда «Октябрь 14 чылы» кедээ ажыл-агый артели бо хүннерге чедир 1000 тонна кукуруза силозун кызыл-тас саваңыбиле холуй салган.

Кукурузаның ногаан массазын ол хевээр силостап каарга, ооң сүүзүннүг шынары элээн кудулай бээри чугаажок. Силостуң шынарын кудулатпас төлээде, кукурузаны арбай болгаш кызыл-тас саваңы-биле холуп силостаарын тускай эртемниглер сүмелеп турар.

Чер-черге тараа саваңын удур ажаап алыр чорук, күскү чер аңдарылгазынга болгаш келир чазын тараа чаштырылгазынга шаптыктыг чүүлдерни болдурбазынга база ажыктыг болгай. Эрткен чазын тарылганың түлүк үезинде Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң тараа шөлдеринге күзүн шөлден чайлаттынмаан тараа саваңын өртеткеш, ооң орнун аңдарар дээрге, доң хевээр болуп, берге уржуктар таваржып турган. Ынчан ук ажыл-агыйның механизаторлары аңаа безин дыка хөй үнелиг шакты чидирген. Ындыг таварылгалар республиканың өске-даа ажыл-агыйларынга турган. Шак ындыг чорукту болдурбас дээш колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, кедээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери бүгү-ле хемчеглерни алыр ужурлуг.

Малга бөдүүн чем белеткээр ажылга агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары элээн салдарлыг болуп турар бо үеде тараа саваңы сигенбиле дөмей үнелиг апаары чугаажок. Ынчангаш саваң ажаап сарааттаар ажыл бирги чергениң айтырыгларының бирээзи, ол өске чугула ажылдар-биле деңге үнелеттинер ужурлуг. Тускай эртемниглерниң бадыткап турарын ёзугаар алырга, кызыл-тастың чаңгыс килограмм саваңында-ла 0,22 чемгерилге единицазы, 10 грамм хире хайлыычал протеин, арбайнында ол шынарлар—0,36 болгаш 12, чиңгетараада—0,41 болгаш 24 болуп турар. Моон алгаш көөрге, саваңны өйшаанда ажаап алыр болза, ооң чемиштиң шык сигенниинден канчапдаа тудавас-тыр.

Мал чеминге бо курлавырны бүрүн ажаап алыры дээш походту ажыл-агый бүрүзүнге калбартса чогуур. Бүгү-ле аргаларны ажыглап тургаш, тараа шөлүнге тудум-даа саваң кагбас дээш демисежири амгы чугула хүлээлге.

№ 2 АТК-ның чолаачызы **Василий Бочаров** ол тускай эртеминге он үш чыл ажылдаан. Ол ажылынга улам-на мергежип, бүдүрүлге черинде мурнакчы чолаачыларның бирээзинге санаттынып турар. Амгы үеде эш Бочаров 1966 чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар, ол—коммунистиг күш-ажылдың бригадазының кежигүнү. Дуржулгалыг чолаачы «ЗИЛ-585» машиназы-биле капитал септелге чокка 115 муң ажыг километрни эрткен.

ЧУРУКТА: чолаачы Василий Бочаров ээлчеглиг рейсче чоруп тур.

Фото П. Гольцовтуу.

КОШКАК ХӨГЖҮЛДЕЛИГ ЧУРТТАРНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАКЧЫЗЫ

Социализм болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкин

Бистиң үениң ханы революстуг капитализмден социализмче шилчилге, коммунизмниң бадыткаттынганы, база ол ышкаш Азияны, Африканы, Латин Американы шыва алган национал-хосталгалыг демиселдиң канчаардаа аажок улуг көдүрлүүшкүнү тодарадып турар. Амгы үениң шак ол улуг демиселиниң бот-боттарынга ханы харылзаалыын болгаш оларның дүрүм ёзугаар дес-дараалашкаан ленинизм бадыткап көргүскен.

81 коммунистиг болгаш ажылчы партияларның төлээлекчилериниң чөвүлел хуралының (1960 чылдың ноябрьда) бир үн-биле хүлээп алдынган Медегелделинде айтып турары: **«Социализм делегейниң күштери колониалдыг болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарының империализмниң дарлалындан хосталыр дээш демиселинге шиитпирлиг деткимчени көргүскен. Социалистиг система болза, хосталган улустарның хамаарышпас национал хөгжүлдезиниң идегелдиг камгалакчызы апарган. Национал-хосталгалыг шимчээшкинге улуг деткимчени бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкини көргүзүп турар».**

Амгы үениң кол черинде делегейниң ажылчын аңгызы туруп турар, ынчаарга ооң үре-түлү — социализмниң делегей системазы болур деп марксичи-ленинчилер чаңгыс аай түңнелди кылганнар. Делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг болгаш улуг келир үелиг национал-хосталгалыг шимчээшкинге оон моон соңгаарты тиилелгелеринге кол негелделерниң бирээзи болза, империализм-биле демиселге кол күштүг тургузуп турар делегейниң чаа чурттары-биле быжыг эвилел болгаш кады ажылдажылга, капиталистиг күрүнелерниң ажылчын шимчээшкини-биле бузулбас эвилел болур.

1957 база 1960 чылдарда Москва чөвүлел хуралдарынга ажылдап кылган ол карачаңгыс шын туруштан кыдат удуртукчулар амгы үеде шуут ойталап, делегейниң коммунистиг шимчээшкининге удур туржуп турарлар. Азияда, Африкада, Латин Америкада национал-хосталгалыг демисел болза, кол фронт, «делегей революциязының шаап халдаар төвү», «делегей революциязының шуурганнарының кол зоназы» деп оларның ийи үндүрген «теориязын» чүгле ынчаар үнелээр апаар-дыр. Амгы делегейниң кол үндезин чөрүлдээзи империализм-биле социализмниң аразында эвес, а национал-хосталгалыг шимчээшкин биле империализмниң аразында чөрүлдээ болур деп олар бадыткап турарлар.

Делегейниң революстуг шимчээшкининиң аңгы-аңгы агыышкыннарын, боттуг туруп турар деңзигүүр байдалын хажыдар база ол шимчээшкинниң баштыңчызы чүгле ажылчын аңгы болур болгаш боол шыдаар турбуже, оларның үзел-бодалы-биле алырга, национал-хосталгалыг демиселде киржип турар мөлчүкчү аңгылары (буржуазияны болгаш феодалдарның чамдыызын) ол демиселдиң барык-ла баштыңчызы кылдыр тургускаш, национал-хосталгалыг демиселдиң ролюн үндезин чок черге кудуладыр деп кыдат эштер ораадажып турар. Национал-хосталгалыг шимчээшкинни бүгү делегейниң пролетар шимчээшкининден, делегейниң социалистиг системазындан аңгылаар, национал хосталганың болгаш дарлаткан улустарның катап тургустунарының чөленгиижи болур ооң ролюн кудулатдыр дээш ККП-ның удуртукчулары ынчаар саналдап турарлар. Төөгүнүң херек кырында шынныг байдалы болгаш амгы практика ындыг «теорияга» удур болуп, ону буруу шаап турар.

Социализмниң делегей системазының тургустунганы-биле кады, колониализмни узуткаарының шиитпирлиг тиилелгелеринге эргежок чугула байдалдар тыптып келгилээн. Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг күрүнелер колонияга удур демиселдиң хөгжүлдезиниң перспективин айтыпшаан, ооң баштыңчызы болу берген. Колониалдыг системаны долузу-биле узуткаарының айтырыы хүнүнүң айтырыы болу берген деп 1956 чылдың февральда болуп эрткен СЭКП-ниң XX съездизиниң индиринге бир-ле дугаарында чарлап үндүрген. Ол түңнелди хөй-хөй марксичи-ленинчи партияларның съездилери, 1957 болгаш 1960 чылдарда оларның төлээлериниң чөвүлел хуралдары деткип, чүүлдүг деп көрген. Ук түңнел бүгү-ле колонияга удур күштерни мобилизастаарынга болгаш сырый каттыштырарынга социалистиг күрүнелер-биле оларның дем-каттыжыышкынын-даа база капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызының революстуг шимчээшкинин-даа деткииринге канчаар-да аажок улуг рольду ойнаан.

Ооң түңнелинде Азияның, Африканың, Латин Американың чурттарынга хосталгалыг революцияларның чалбыыжы хыптыгып үнген. Дарлаткан улустарның демисели мурнунда каҗан-даа, дайын сөөлүндеги үеде ышкаш, шак ындыг күштүг, ындыг чайынналчак тиилелгелерлиг болуп көрбээн. Колониалдыг империяларның үндезиннери буступ дүшкен, оларның бузундуларында бежен ажыг чаа национал күрүнелер тыптып келгилээн. Колониалдыг дарлалдың адаанда чер бөмбүрзээниң чүгле 7,6 хуу девискээри болгаш 1,5 хуу чурттакчы чону артып калган. Национал-хосталгалыг шимчээшкин колониалдыг ёзу-чурумнарны долузу-биле узуткаарының чадазынче кирген.

Бистиң планетавыстың чурттакчы чонунуң барык-ла үштүң ийизи болуп турар улустар социалистиг делегейниң күштүг деткимчезиниң ачызында шак ол чедиишкиннерни чедип алганнар. Мурнуу-чөөн Азияның, Араб Чөөн-чүгүнүң, Африканың, Латин Американың хөй-хөй чурттарының хосталганы чедип ап, ону боттарынга идегелдиг быжыглап алырын чалбарып тейлээшкиннер эвес, а делегейниң социалистиг лагериниң улуг политиктиг ат-алдары болгаш шериг экономиктиг күжү, ооң херек кырында дузаламчызы хандырган. Сөөлгү болуушкуннарның иштинден Кубага улусчу революцияның тиилээни болгаш ону агрессчи америк империализмден камгалап алганы; Гоа Даман, Диунуң Индия-биле, а Индонезия-биле Барыын-Ирианның катап каттышканы; Йеменни, Лаосту кулданыр дээн империалистиг планнарның бурап дүшкени бо дугайын биске көскүзү-биле сагындырып турар. Национал хамаарышпас чорук дээш, империализмге удур маадырлыг демиселге эң улуг салыышкынны тиилээн социализмни болгаш коммунизмни тургузуп турар чурт— ССРЭ киирген дээрзиниң дугайында колониалдыг дарлалды октаан улустар эки билирлер. Индия Компартияның ТК-зының секретариадының чоокта чаа парлап үндүрген медегелделинде чугаалап турары болза: «..Совет Эвилели, оон чаза болгаш Коммунистиг партиязы болза, колониалдыг хамаарылгадан улустарның хосталгазы дээш делегей шимчээшкининиң эң күштүг болгаш бердинген камгалакчылары болур».

Национал-хосталгалыг шимчээшкиниң шынчы шылгаттынган өңнүү капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызы болур. Боттарының тиилелгелеринге француз пролетариат болгаш ооң коммунистиг партиязы бүгү талазы-биле дузалап келгенин вьетнамнар, мальгаштар, алжирлер, тунистер, марокконнар билирлер болгаш сактып чоруурлар. Индийлер, бирманнар, цейлоннар болгаш британ колониалдыг империяның адаанга чоокта чаа-ла кулдандырып чораан чурттарның өске-даа улустары Англияның ажылчы массалары оларның чүткүлүн камгалаанынга даянгаш, хилинчек-човуланны дүжүр октааннар. Голландияның коммунистери индонезия улустуң колониалдыг дарлалдан хосталырының талалакчылары болуп турган.

Делегейниң ажылчын шимчээшкининден болгаш ооң тургусканы делегейниң социалистиг системазындан чааскаанналып хоорлурунуң шугуму колонияларның болгаш хамаарылгалыг чурттарның национал-хосталгалыг демиселин чедимче чок байдалга чайлаш чок таварыштырар, оларның хуу-салымынга шоолуг-ла боттуг өскерилге чедирбес, колониалдыг ёзу-чурумнарның катап тургустунарындан оларны камгалавас апаар деп чүве черле канчап билдинмес боор. Уржуктуг байдалдың ындыг шугуму колониалдыг дарлалдан улустарның хосталгазының херээнге улуг айыылдыг болур болгаш ынчангаш ону кымдаа билип, деткивес.

Октябрьның тиилелгези-биле империалистиг колониалдыг системаның кризизи-даа база ооң ханы бураашкыны-даа тыптып келген деп чүвени амыдырал боду-ла херечилеп турар. Социализмниң быжыкканының база күчүлүг өзүлдезиниң ачызында колониализмни узуткаар аргалыг болган. **«Национал-хосталгалыг шимчээшкинниң ыйыышкыны-биле колониалдыг кулданыышкын системазының буурашкыны — социализмниң делегей системазының тургустунганының сөөлүнде бодунуң төөгүлүг ужур-дузазы-биле ийи дугаар болуушкун болур»** — деп, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң 1960 чылда Медегелделинде онзалап айтып турар.

Колониалдыг кинчи-бекти буза шаап турар улустар боттарының национал күрүнезин боо-чепсектиг тура халышкынның азы колдуунда-ла тайбың хевирге үндезилеттинген кызымакай демиселдиң түңнелинде тургузуп ап болур. Хосталгалыг дайыннар — ол дээрге революстуг дайыннар болур, олар чүгле боол болгу дег эвес, харын албан болур ужурлуг, чүге дээрге колонизаторлар боттарының тергиидээшкининден эки тура-биле чайлап бербес.

«Бистер национал-хосталгалыг дайыннарны хүлээп көрүп база деткип турар бис, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш, колонизаторларга удур, боттарының дарлакчыларынга удур кымнар холунга боо-чепсектиг көдүрлүп үнүп турар болдур, оларны бис алгап йөрээп турар бис» — деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Ынчалза-даа колониалдыг дарлалдан политиктиг хосталганы амгы үеде колдуунда-ла дайын аргазы-биле эвес, тайбың арга-биле чедип ап турар деп чүвени херек кырында амыдырал көргүзүп турар. Догматиктер чежемейниң-даа анаа чөрүштүр бадыткап турза, социализмге ажыктыг, империализмге хоралыг кылдыр күштерниң нийти байдалдары улуубиле өскерлип турар ийи системаның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының байдалы таарымчалыг боол турар. Тайбың дээрге колониализмге удур тулчуп турар улустарның шынчы эвилели болур.

Бразилияның коммунистиг партиязының ТК-зының чиңгине секретары Луис Карлос Престестиң чоокта чаа бижээни болза: «Тайбың дээш демисел бүгү-ле демократтыг күштерниң кол сорулгазы, ол болза социализм болгаш национал хосталга дээш демисел-биле ханы холбашкан... Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказы империализмге удур бистиң демиселивиске болгаш социал чаартылга дээш аңгы демиселинге моондак болбайн, харын ол сорулгаларны чедип алырынга улам идиг болуп турар».

Боттары күрүнелиг болуруң чедип алгаш, хосталган улустар политиктиг чаалап алыышкыннарын быжыглаарынче, экономика талазы-биле хамаарышпас болурун хандырарынче боттарының күжениишкиннерин мөөңневишаан, национал хосталгалыг демиселдиң чаа чадазынче шилчип кирип турар үеде, оларга тайбың чүүден-даа артык херек. Кошкак хөгжүлделиг чурттарның эң-не чугула чидиг айтырыгларны шиитпирлээринге, оларның колониализмниң уржуундан артып калган артыышкыннарын узуткап чок кылырынга эң чугула чөленгиижи болза, социализмниң делегей системазы болур деп чүвени фактылар база көргүзүп турар.

Социалистиг күрүнелерниң чиңгелделиг байдалдар, деӊ эргениң принциптери-биле, кандыг-даа политиктиг орнажылга чокка көргүзүп турар дузаламчызы дээрге, колониализмниң дарлалындан хосталган улустарны оларның интернационалчы ёзу-биле көөр хүлээлгезиниң херек кырында боттаныышкыны ол-дур. Социализм лагериниң чаалилеринге болгаш техника-экономиктиг деткимчезинге үндезилеттингеш, хосталган чурттарга ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларынга, ылаңгыя бүдүрүлгеге муң ажыг чаа тудуглар тургустунган болгаш тургузар деп турар. Аныяк күрүнелерниң Совет Эвилели-биле экономиктиг кады ажылдажылгазы онза улуг чедиишкиннерлиг болган, ооң дузазы-биле дөрт чүс сезен хире бүдүрүлгелерни болгаш тудугларны кылып дооскан база кылып турар. Оларның иштинде үжен ажыг металлургия заводтары, үженден хөй машина тудуушкунунуң бүдүрүлгелери, чээрби электростанция бар болуп турар.

ССРЭ-ниң болгаш өске-даа социалистиг күрүнелерниң экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчызы ажыл-агыйның эң чугула болгаш келир үелиг адырларын тургузарынга болгаш быжыглаарынга улуг ажыктыг болбушаан, хосталган чурттарның национал экономиказының хөгжүлдезинге херек кырында улуг шыгжамырны берип турар. Чижээ, Совет Эвилели, Чехословакия болгаш Румыния-биле кады ажылдажылганың дузазы-биле Индияда металлургияның, аар машина тудуушкунунуң, нефть ажылдап кылыр бүдүрүлгениң үндезиннерин салып турар. Каттышкан Араб Республикада канчаар-даа аажок улуг экономиктиг чаартылгаларны ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле тудуп тургузуп турарын Асуанның бедик плотиназы херечилеп турар. Ук плотина национал электри күжүнүң баазазын тургузуп, КАР-ның кедээ ажыл-агыйын дүрген көдүреринге идигни бээр.

Социализмниң делегей системазының күрүнелери-биле техника-экономиктиг кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга ажыктыг садыглажылга хосталган чурттарның национал экономиказын чүгле хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга эвес, харын делегейниң капиталистиг ажыл-агыйының болгаш ооң садыының системазынга оларның туруштарын күштелдиреринге ажыктыг, империалистерниң күш-ажылга албадалдыг деӊ эвес бүгү делегей хуваалдазы-биле, эквивалентилиг эвес орнажылга-биле оларның шиитпирлиг демисежиринге ужур-дузалыг. Социалистиг күрүнелерниң бүгү талалыг дузаламчызынга даянгаш, Азияның, Африканың болгаш Латин Американың улустары капитализмге бодаарга, социализмниң улуг шыдал күштүүн тодаргайы-биле билип ап турарлар.

Ооң ужурундан хөй-хөй хосталган аныяк күрүнелер капитализмни шиитпирлии-биле буруу шаап, хөгжүлдениң өске оруун дилеп турарлар. «Социалистиг революцияның эпохазы дарлаткан улустарның эжиктерин соктап турар» — деп, Латин Американың хөй-ниитизиниң көскү ажылдакчызы Х. Вентурелли бижип турар. «Бистиң биддиңгир болгаш тода шилилгевис болза, кижини кижи дарлаар чорук чок социализмниң тургузуушкуну болур» — деп, Мали Республиканың президентизи Модибо Кейта медеглеп турар.

Шак ындыг медеглелдер боду-ла черле ханы утказыг, кайгамчык экидир, чүге дээрге, хосталган чурттарның улустарынга капитализмниң оруу таарышпас деп чүвени олар чугаалап турар.

Бир эвес социалистиг делегей турбаан болза, национал-хосталгалыг революцияларның чедиишкиннери чок болур турган деп чүве черле билдиңгир-дир. Бодунуң күш-шыдалын чайгылыш чок быжыглап, бүгү делегейниң тайбынының болгаш айыыл чок чоруун идегелди-биле камгалавышаан, социалистиг система ооң-биле национал-хосталгалыг шимчээшкинниң өзүлдезинге, ооң чаа-чаа тиилелгелеринге дузаны чедирип турар.

В. КОНДРАТЬЕВ,
ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының делегей экономиказының болгаш делегей харылзааларының институдунуң эртем ажылдакчызы.

Телеграф дамчыдып тур

Совет-финлянд кады ажылдажылганың хөгжүлдезинде чугула болуушкун

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Сайменск каналдың совет кезиин болгаш Малый Высоцкий ортулукту Финлянд Республикага хелезиге дамчыдып бээр дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели биле Финлянд Республиканың аразынга 1962 чылдың сентябрь 27-де Москвага ат салган Керээниң бадылаан бижиктерин август 27-де Хельсинкиге ССРЭ-ниң Финляндияда элчини А. В. Захаров биле Финлянд Республиканың премьер-министри болгаш даштыкы херектер министриниң хүлээлгезин күүседип турар Ахти Карьялайнен солушкан.

Бадылаан бижиктерни солушкан хүнүнден ук Керээ күштүг болуп эгелээр.

Бадылаан бижиктерни солчуп турда, чүве чугаалаан ССРЭ-ниң Финлянд Республикада элчини А. В. Захаровтуң демдеглээни болза, Сайменск каналдың совет кезиин Финляндияга хелезиге дамчыдып бээр дугайында Керээни чарганы ийи чурттарның аразында кады ажылдажылганың хөгжүлдезинге чугула болуушкун, ССРЭ биле Финлянд Республиканың аразында харылзааларга үндезилеттинген тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптериниң түңнелиниң чайынналчак херечизи болур.

Сайменск каналдың совет кезиин болгаш Малый Высоцкий ортулукту Финлянд Республикага хелезиге дамчыдып бээр дугайында бөгүн күштүг болуп эгелээн Керээ чедиишкинниг боттаныл, бистиң күрүнелеривистиң аразында найыралдыг болгаш бүзүрежир чорукту быжыглаарынга дузалаар дээрзинге идегелдиг илергейлеп турар бис деп, А. В. Захаров медеглээн.

Премьер-министр болгаш Финляндияның даштыкы херектер министриниң хүлээлгезин күүседип турар Ахти Карьялайнен бодунуң чугаазынга Сайменск каналдың дугайында айтырыг ам улам бурунгаарлаар аргалыг болганы-биле холбаштыр ханы күзел ханыышкынын Финляндияның чазааның мурнундан илергейлээн. Керээге дүүштүр каналга корум-чурумну тургузары, ону эдилелге киирери болгаш ажыглаары бистиң чурттарывыстың аразында бот-бодун билчир чорукка, ол ышкаш эки байдалга кезээде боттаныр дээрзинге сеткил-ханызындан идегеп турар бис деп, Ахти Карьялайнен чугаалаан. Каналдың дугайында айтырыгның чугаалажып көөрүнүң үезинде болганы ышкаш база-ла бо канал чүгле бодунуң практиктиг сорулгаларынга эвес, харын база Финляндия биле Совет Эвилелиниң аразында эки болгаш бүзүрежир харылзааларның амыдыралчы чугула хереэнге бараан болган турарын чедип алыр бис.

Француз коммунистер СЭКП-биле эп-сеткилин каттыштырып турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының чер-чер организациялары СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың чорудуп турар тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының политиказын бүрүнү-биле деткип, кыдат удуртукчуларның чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазын буруу шаап турар.

Сена болгаш Марна департаментиниң коммунистиг федерациязының бюрозу резолюцияны хүлээп ап, Кыдаттың Коммунистиг партиязының удуртулгазының арга-методтарын ол резолюцияга буруу шаап көрген. Кыдаттың Коммунистиг партиязының удуртулгазы бодунуң частырыглыг шугумун өске партияларга дөгээрин оралдажып, социалистиг өске-даа чурттарның болгаш коммунистиг партияларның иштики херектерин холгаарлаар эргени бодунга шиңгээдип ап турар болгай. Аткаарлаар ужурга аргажоктуң кырындан таварышкан дайынның күштерин ашкан тайбынның күштериниң чаа, улам улуг тиилелгелиг болурун айтып турар Москва Керээзинге бюро байыр чедирип турар.

КУР-нуң удуртукчуларының идип үндүргени «шуптузун кылыр азы чүнү-даа кылбас» деп хоралыг принципин буруу шапканы болгаш боттуг чүүлдү көргүскени дээш өөрүп четтиришкинин Коммунистиг партияга болгаш совет улустуң удуртукчуларынга Сена болгаш Марна департаментиниң коммунистери илергейлеп турар. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның идеялары тиилеп, совет улус коммунизмни чедиишкинниг тургузуп турар үеде, СЭКП-ниң удуртукчуларын дорамчылаар чорукту Кыдаттың Коммунистиг партиязының кылып турарынга ол департаментиниң коммунистери ханы хараадап турар.

Дордонь департаментиниң коммунистиг федерациязының комитети Кыдаттың Коммунистиг партиязының тезистерин болгаш чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазын бодунуң резолюциязынга килеңнээшкин-биле буруу шаап көрген. Бо ажыл-чорудулга частырыглыг болгаш авантюристчи шынарлыг болуп турар деп, комитеттиң резолюциязында чугаалап турар.

◆

Совет Эвилелиниң чагыы-биле

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Галацкиниң судноларжа тудуунуң заводунга Совет Эвилелиниң чагыы ёзугаар кылганы далайның «Новый Донбасс» деп теплоходун совет төлээлекчилер хүлээп алган. Далай теплоходтарын бүдүрерин чуртка улусчу эрге-чагыргазының чылдарында эгелээн. «Новый Донбасс»—Галацкиниң судноларжа тудугжуларының дашкаар үндүрери-биле кылганы ындыг хевирниң баштайгы суднозу болур.

◆

„Оптимистиг трагедия" деп кино-чурук чурттуң экраннарында үнүп эгелээн

В. С. Вишневскийниң аттыг шиизин ёзугаар, «Мосфильм» киностудияның чогаадыкчы коллективиниң (режиссёру С. Самсонов) тургусканы «Оптимистиг трагедия» деп кино-чурукту Москваның «Россия» болгаш «Мир» деп ийи кино-театрларынга ийи ай мурнунда үндүрүп эгелээн. Эрткен үениң дургузунда ол кино-чурукту бир миллион хире москвачылар көрген.

«Оптимистиг трагедия» деп кино-чурук Ленинградтың, Минскиниң, Донецкиниң болгаш Днепропетровскиниң экраннарында база-ла чедиишкинниг үнүп турар.

«Оптимистиг трагедия» деп кино-чурукту сентябрьда бистиң чуртувустуң өске-даа хоорайларының хөй-хөй чурттакчылары көрүп болур.

(СЭТА).

◆

Кызыл крестиң делегей комитединиң 100 чыл оюу

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Кызыл крест, Кызыл чартык ай ниитилелдериниң, Кызыл Арзылаң болгаш Хүн ниитилелиниң (бүгү-делегей федерациязының) Лигазының Чөвүлелиниң башкарыкчыларының Кызыл крестиң делегей комитединиң 100 чыл оюу-биле холбаштырган байырлалдыг сессиязы Женевада Нациялар ордузунга август 28-те ажыттынган. Ам делегейниң 102 чурттарында ажылдап турар бүгү национал ниитилелдерниң төлээлекчилери Лиганың ол удуртукчу органында бактаап турар.

ССРЭ-ниң Кызыл крест болгаш Кызыл чартык ай ниитилелдериниң Эвилелиниң Күүсекчи комитединиң даргазы, Лиганың оралакчы президентизи профессор Г. А. Митерев баштаан совет төлээлер сессияның ажылында киржип турар.

Кызыл крестиң швейцар ниитилелиниң президентизи профессор фон Альбертини сессияны ажыткан. КНО-нуң европа салбырының директору Спинелли байыр чедирип, чүве чугаалаан болгаш сессияның киржикчилеринге КНО-нуң чиңгине секретары У Танның чагаазын номчаан.

Эртенги хуралга сессия хүн чурумун бадылаан болгаш Кызыл крестиң база Кызыл чартык айның 14 чаа национал организацияларын бодунуң хүрээлелинге база хүлээп алган.

Лиганың башкарыкчыларының Чөвүлелиниң сессиязын, а ол ышкаш Кызыл крестиң төлээлериниң Чөвүлелиниң сентябрь 2-де ажыттынар сессиязын өске-даа байырлал хемчеглери-биле чергелештир 1863 чылда үндезилеттинген «Делегейниң Кызыл крезиниң 100 чыл оюнуң конгрези» деп санаар кылдыр хүлээп алган.

◆

Алдарлыг хүн

ПРАГА. (СЭТА). Социалистиг Чехословакияның ажылчы чоннары словак улустуң тура халыышкынының 19 чыл болган оюн байырлалдыы-биле демдеглеп турар.

19 чыл мурнунда улус массалар Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, фашистиг кулданыышкынга удур демиселче көдүрлүп үнген болгаш чайынналчак тиилелгелерни чедип алган. Словак тура халыышкын словак болгаш чех улустарның салым-чолунга кайгамчык улуг рольду ойнаан.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда болган социал-экономиктиг чаартылгаларның түңнелдерин словак улус бо хүннерде үндүрүп турар. 1937 чыл-биле деңнээрге, 1962 чылда Словакияга үлетпүр бүдүрүлгези 12 катап өскен. Словак черге үлетпүрнүң 250 бүдүрүлгелерин тудуп тургускан, олар янзы-бүрү продукцияны берип турар. Чөөн-словак металлургия комбинады дээн ышкаш, социалистиг индустрияның шак ындыг улуг бүдүрүлгезин Словакияда дерип тургускан. Чуртта баштайгы болуп турар никел заводу чоокта чаа продукцияны берип эгелээн. Баштайгы атомнуг электростанцияны Словакияда тургузуп турар. Словакияның индустриалдыг хөгжүлдезинге улуг чедиишкиннер чех улустуң акы-дуңма дузаламчызының, Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле кады ажылдажылганың ачызы-биле чедип алдынган.

Словак улустуң тура халыышкынының болган төвү Банска-Бистрица хоорайда болгаш Словакияга улустуң тура халыышкынының төөгүзү-биле холбашкан өске-даа хоорайларда, суурларда бо хүннерде хөй санныг байырлалдар болуп турар.

Перуда ханныг үскүлежиишкин

ИТМА. (СЭТА). Янтак биле Маркапомакоча общиналарда 600 перу тараачыннар Корпаканчаның эжелеп турган черлерин хунаап алган. Олар ол черлерге чурттаар оран-суурну тудуп алган болгаш одарларга кодан малды кадарып турганнар. Эрге-чагыргалар хамааты гвардияның кезектерин тараачыннарга удур чоруткан. Тараачыннарның организастаан камгалалының бирги шугумунга ыяштар-биле чепсегленген херээженнер турган.

Кадыг-дошкун сегиржип алышкыннарның түңнелинде бир тараачын өлүрткен, сези балыглаттырган. Хамааты гвардияның 3 офицерлерин болгаш 7 анаа дайынчыларын балыглаан.

Тараачыннарже чепсектиг халдаашкын Перунуң хөй-ниитизиниң килеңнээшкинин болдурган. Перунуң ажылчы чоннарының национал федерациязының удуртулгазы хан төгүүшкүнүнге буруулуг кижилерни кеземчеже киирерин негээн.

Микромирниң кол чажыттарынче орукта

Дубнога болган делегей конференциязы

ДУБНО. (Москва облазы). **(СЭТА-ның корр.).** Бедик энергияларның дүргедедикчилериниң талазы-биле Делегейниң эртем конференциязы аңаа доозулган. Конференцияның сөөлгү хүнүнде эртемденнер кезектерни дүргедедириниң принципиалдыг чаа аргаларын чугаалажып көрген. Октап-ыйышкынныг кезектерниң дүргедедикчилери болза, оларның дузазы-биле эртемденнер бойдустуң чажыдынче ханылап кирип турар кол херекселдер болуру билдингир болгай.

Дүргедедикчилерниң техниказы сөөлгү он чылдарның дургузунда кедергей улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ынчалза-даа микромирниң ханызынче улам ынай бурунгаарлаашкынга улам-на кедергей улуг энергияны берип турар дүргедедикчилер эргежок чугула.

Чаа дүргедедикчилерниң дидим болгаш онзагай төлевилелдерин Дубнога болган конференцияга саналдап киирген, олар эртемниң хөгжүлдезинге революстуг рольду ойнаары магат чок. Плазманы радиациялыг дүргедедир аргазының дугайында илеткел кончуг солун болган. Академик В. И. Векслерниң идип үндүрген ол идеязын чурттуң шинчилел институттарының бирээзинде ам чедиишкинниг ажылдап кылып турар.

Дүргедедикчи фактор кылдыр... чырыкты ажыглаар дугайында саналды профессор А. А. Коломенский бодунуң чугаазынга үндезилээн. Аңгылаттынган орбиталарлыг циклотронну ажыглаарының дугайын Р. С. Ливингстон (АКШ, Окриджиниң национал лабораториязы) чугаалаан. Дүргедедикчилерниң ол хевири атомнуг өске машиналарның четпес чүүлүнден—дүргедедикчиниң камеразындан үнерде, кезектерниң улуг чидириглиг болурундан хостуг апарып болур. Электроннарның индукциялыг шугумнуг дүргедедикчизиниң дугайын сураглыг америк физик Николас Кристофилос конференцияга илеткээн. Ол дүргедедикчи болза, 4 миллион электроновольт энергия турда, 200 ампер чедир токту берип турар, ону амдыызында ол чергелиг чаңгыс-даа машина чедип ап шыдаваан.

Совет болгаш америк физиктерниң кады ажылдажылгазының дуржулгазының дугайын конференцияның киржикчилери америк физик Л. Д. Ласлеттиң (Айова штаттың университеди) илеткелинден билип алган. Совет физик Г. И. Будкерниң саналдааны дүргедедикчиге кезектерниң шимчээшкининиң тодаргай санаашкыннарын чижек кылдыр ол көргүскен.

Конференцияның программазы доозулган соонда (аңаа 168 илеткелдерни кылган), В. И. Векслер чүве чугаалаан. Делегейниң хөй-хөй чурттарының эртемденнериниң үре-түңнелдиг ол ужуражыышкынының түңнелин үндүрген болгаш конференцияның даштыкы киржикчилеринге совет хоорайларга солун болгаш чагай аян-чорукту кылырын күзээн.

(СЭТА).

◆

Даштыкы парлалганың допчулалы

Югославияда Никита Сергеевич Хрущевтуң чорупп турары болгаш Бриониге Иосип Броз Тито-биле ооң чугаалажыышкыннары даштыкы чурттарның эң янзы-бүрү угланыышкынныг солуннарының кол темазы болуп артпышаан. Н. С. Хрущевтуң аян-чоруунуң дугайында отчёттарны бөгүн социалистиг чурттарның парлалгазы болгаш Лондонnuң «Дейли телеграф», «Таймс» солуннары, «Нью-Йорк таймс» солуну, Барыын Германияның «Франкфуртер Альгемейне» солуну, Парижтиң «Фигаро», «Либерасьон», «Юманите» солуннары болгаш өске-даа дыка хөй солуннар парлап үндүрген.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоруур дугайында Москва Керээзинге чаа-чаа күрүнелерниң төлээлекчилериниң ат салып турар дугайын даштыкы парлалга номчукчуларга дыңнадып турар. «Юманите» солуннуң мурнуку чүүлүнге Францияның Коммунистиг партиязының Политбюрозунуң кежигүнү Этьен Фажон бүгү кижи төрелгетенге Москва Керээзиниң аажок улуг ужур-дузазының дугайын база катап сагындырып, деголльчу чазактың, барыын талакы чурттарда «тенек аарыгларның», а ол ышкаш ол Керээге удурланган кыдат удуртукчуларның туружун шыңгыы буруу шаап турар.

«Боттуг чүүлден хоорулган» деп эгелиг чүүлүнге Польшаның «Трибуна люду» солуну Москва Керээзиниң дугайында айтырыгның талазы-биле барыын-герман чазактың туружунуң болгаш бүгү Германияның мурнундан саналдаар дээр бонн удуртукчуларның чүткүлүнүң барымдаа чогун көргүзүп турар.

Мурнуу Вьетнамда дүшкүүрлүг байдалдың дугайын солуннар мурнуку хевээр бижип турар. Мурнуу Вьетнамда Нго Динь Дьемниң ирик ёзу-чурумунга удур демисежип турар муң-муң студентилерни болгаш шажынчыларны кара бажыңче киир октаан деп чүве билдингир болгай. Парижте өөренип турар вьетнам студентилерниң удурланыышкынының демдээ кылдыр ашты чарлаан дугайын Парижтиң солуннары дыңнадып турар. Лондоннуң «Дейли уоркер» солунунуң редакция чүүлүнге демдеглээни: Мурнуу Вьетнамда тургустунган байдал-биле холбаштыр Вашингтонnuң дүвүрээзини «хамаарышпас чорук болгаш хосталга дээш улустуң демиселин доктаадып шыдаар аргазы чогун Нго Динь Дьемниң ёзу-чуруму көргүзени-биле» холбашкан факт-биле тайылбырлаттынар.

Парижтиң «Фигаро» солунунуң мурнуку чүүлүнге Роже Массип «Ниити рыноктуң» чурттарының аразында дүшкүүрлүг харылзааларның дугайын бижип турар. Авторнуң сөзү-биле алырга, көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле Францияның болгаш Барыын Германияның аразында чогуш-кырыш ол блоктуң догуннаашкынынга кыжанып турар.

Мурнуу-Африка Республикада Фервурдтуң аймак-сөөк ылгаар ёзу-чурумунуң дерзии үүлгедиглери-биле холбашкан болуушкуннарның дугайын Лондоннуң бүгү солуннары көскү черлеринге парлап үндүрген.

АКШ-та хамааты эргелер дээш август 28-те эгелээни Вашингтонче улуг поход-биле холбаштыр негр чоннуң демиселин улам калбарып турарын Нью-Йорктуң солуннары демдеглээн.

ГФР-ниң чаа чазаан тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле оралакчы президент Эрхард биле САДП-ниң даргазы Мендениң аразынга чугаалажыышкыннар болур дугайын чамдык барыын-герман солуннар дыңнаткан. «Чазакты тургузары боттуг үе-чадаже кирген» дээрзин «Штутгартер цейтунг» солун бижээн.

Сентябрь-октябрьда бундесверниң «хоэн фельз 63» деп аттыг улуг өөредилгелериниң болур деп турарын «Франкфуртер альгемейне» солун дыңнаткан. Ол өөредилгелерге америк шериглер база киржир деп турар. Сентябрьда өөредилгеге 20 муң хире кижи киржир апаар.

(СЭТА).

Улуг-Хемни шинчилеп турарлар

Бии-Хем биле Каа-Хемниң каттышкан белдиринден биче куду черде, сугда элдептиг херекселдерлиг катер турарын көрүп болур. Өске катерлерге бодаарга, ол оожум өрү чоруп турар. Чүге дизе, ол сугда шөйүп каан демирден туттунуп чоктап турар. Ону № 719 термограф деп адаар. Ол — Кызылдың гидростанциязының катери-дир. Ында чүгле ийи кижи ажылдап чоруур: катерниң старшиназы Валентин Панаргин болгаш суг хайгааракчызы Г. А. Горшков. Олар бо катер-биле ам беш ажыг чыл ыңай-бээр чоруп турарлар. Ол үениң дургузунда Улуг-Хемни тускай херекселдериниң дузазы-биле хынап көрүп, ооң агымының дүргенин болгаш чеже хире сугну чарыгдап турарын хемчээп турарлар. Оларның ажылы кончуг солун: чыып турар медээлери Улуг-Хемниң унунда ажылдап турар хемчилерге болгаш гидротудугжуларга хереглеттинер. Суг хайгааракчызы Георгий Афанасьевич Горшков Улуг-Хемниң суунуң тереңнеп, сыгап турарын, ооң температуразын, бистиң хемнеривистиң тереңин барык шээжи-биле билир.

— Августуң чедиде Улуг-Хемниң суунуң деңнели тиктен алырга 260 см турган, ынчаарга тоста — 338 см, сугнуң температуразы ол хүн 16,4 градус турган—деп Горшков чугаалап турар.

Г. Горшков Улуг-Хемниң суунуң доозуннуун, ооң кандыг холуксаалыын база хынап келген. Ол бүгү медээлерни эки тодарадып ажылдап кылгаш, оозун Красноярск болгаш Минусинск хоорайларже чорудуп турар. Оларның келирин хемчилер болгаш гидротудугжулар четтикпейн манап турарлар.

Кызылдың гидрологтары улуг ажылды кылып, Улуг-Хемниң төөгүзүн база бижип турар.

ЧУРУКТА: катерниң старшиназы **Валентин Панаргин** сугнуң доозуннуун хынаар дээш суг узуп ап тур. **Георгий Горшков** сугнуң шалкынын хынап тур.

Сөзү болгаш фотозу
Н. АЛЕКСЕЕВТИИ.

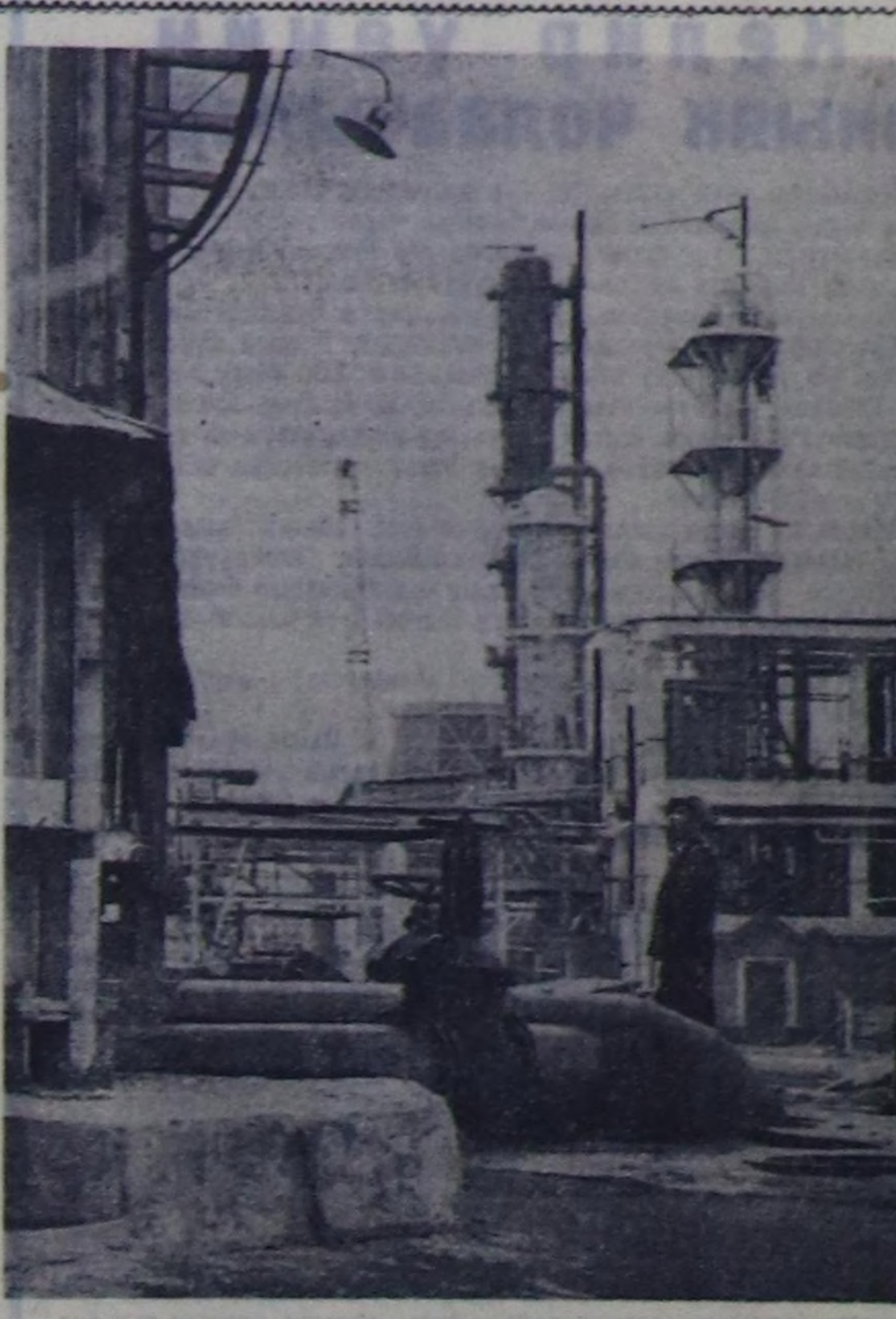

Кемерово область. Новокемеровонуң химия комбинадында метанол корпузун ажыглалга киирген. Ол бүдүрүлгени ажыглалга киргени-биле чурттуң өске районнарындан метанол-чиг-этти киир сөөртүрү чугула эвес болу бээр.

Фото **А. Кузяриннии.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Садып алыкчылар хомудап тур

100 булкадан-на 6 рубль...

Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң төвүнде районнуң пекарнязының эргелекчизи Алексей Кузьмин дээрзи быжырган хлевин суурнуң чурттакчыларынга боду садыглап турар. Ол хлебти деңзилевейн, булка бүрүзүнүң-не өртээн 30 көпеекке боду доктаадып алган.

Ынчаарга район төвүнүң магазининде хлебти деңзилеп садары чурумчаан. Ында садып алыкчылар бир булканы 23—24 көпеек-биле ап турарлар. Бо чорук болза, район төвүнде хлеб өртээнге деңнээрге, ооң кожазы суурда колхозчуларның бир булканы-ла 5—6 көпеек—улуг өртекке садып ап турарын херечилеп турар. Бир эвес деңзи талазы-биле ап көөр болза, ол ылгалдың оон-даа улуг болуру магат чок.

Өртек ылгалындан кирген акша кайнаар барып турарыл дээр дугайында айтырыгны база салза чогуур. Районнуң хлевиниң өртээ билдингир чүве төлээде, ооң улгаттырган өртекке кирген артык акша чүмү-биле Кузьминниң карманынче кирип турар дээрзи тодаргай.

Бөдүүн арифметика чуруму-биле санап көөрге безин, 100 булканы саткаш-ла 6 рубльди ол бодунга ап турар-дыр. Бүдүн улуг суурнуң чурттакчыларынга хүн бүрүде-ле чүс-чүс кезек булка хлеб садыглааш, оон киирип алган акшазы-биле Алексей Кузьмин чүгле сөөлгү үеде безин «ИЖ-56» мотоциклди, 1 хеме моторун, бир бызаалыг инекти, бир аътты (ону дедир садыпкан) болгаш оон өске-даа улуг өртектиг чүүлдерни садып алган. Ол боду аңнавас, балыктавас база өске-даа тывыштыг ажыл кылбас кижи болганда, чүгле ап турар шалыны-биле ынча хөй хөреңгини садып алыры аңаа берге-ле болгай.

Колхоз суурунда бодунуң магазини бар турда-ла, районнуң баштаар чери чоңга хлебти магазин дамчыштыр садыглавайн, совет садыгның чурумун үреп, ону чаңгыс кижиниң холунда тудуп каан турарының чылдагааны чүдел? Алексей Кузьмин хлеб өртээн улгаттырып, чижен ёзу-биле байып турда, районда партия-күрүне контролюнуң бөлүү ол чорук-биле чүге эптежип турарыл деп, айтырыгларны суурнуң чурттакчылары үргүлчү-ле салып турарлар.

К. КОЛ.

◆

„ЧИТКЕН" ДЖЕМБЕРЛЕР

Чоокта чаа «Сүт-Хөл» совхозтуң Аллан-Маадыр фермазында садыгжы Ондар Чимий-оол чаа барааннар сөөртүп эккелген.

— Дыка-ла солун чүүлдер келгендир: янзы-бүрү хемчээлдиг джемберлер, ботинкалар дээш өске-даа бараннар хөй—деп, улус дораан-на чугаалажы берген.

Аңаа чыылган кижилер оларны садып алыры-биле эгчегге тургулаптарга, садыгжы тургаш,—бөгүн ажылдавас мен, дыштанып көрейн, эртен келиңер—диген.

— Эртен даң бажында эгчегни бир-ле дугаарында кээп ээлээр-дир ийин—дишкеш, олар тарай бергеннер.

Ооң эртенинде магазинге чоң-даа хөй келген, олар эгчегге чурумнуу-биле дизе туруптан турганнар.

— Дүүн көргенивис хүрең, көк, кара өңнүг бичии хемчээлдиг джемберлеривис кайда чоор?—дишкен чугаалар аңаа база дыңналы берген.

Шынап-ла баштайгы эгчегде кижилер боттарынга тааржыр джемберлерни шилип ап шыдаваан. Аңаа турган джемберлерниң хемчээли шуптузунуу улуг болган.

— Бичии хемчээлдиглер черле чок ийин, бары-ла бо—деп, садыгжы дораан-на чарлай берген.

А херек кырында ол бараннарны чажырыпкаш, сөөлүнде бодунуң төрелдеринге, таныштарынга оон дуюкаа садыглап турганы илереэн.

Садып алыкчылар ол четпес чорукту демдеглээш, моон соңгаар солун бараннарны тала-дугай тыртпайн, хостуу-биле садарын садыгжызынга сагындырганнар.

К. ООРЖАК.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур, чамдык черлерге кыска чаашкын чаар. Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Хат өй-тавындаазындан чоорту дыңзыыр. Агаарның температуразы: республикага — 15—20, а Кызылга —18—20, градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы
А. Ч. НЫЗЫЛ-ООЛ.

Кинотеатрларга

Бөгүн

«НАЙЫРАЛ»: «Кайгамчыктыг Василица» 10, «Оолдар» 12, «Өг-бүлениң чажыды» 6, «Каин XVIII» 2, 4, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакшыл дугайында тоолчургу чугаа» 11.15, «Чоокшулашпас» (2-ги сериязы) 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Чоокшулашпас» (1-ги сериязы) 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сөөлгү хлеб» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА»: «Өннүк кыстар» 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 5-ки бажың № 3. **ТЕЛЕФОННАРЫ:** редакторнуң 24—63, редакторнуң оралакчызының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 35—24, пропаганда килдизиниң 23—54, харыысалгалыг секретарьның 23—35, көдээ ажыл-агый килдизиниң 25—38, партийжи амыдырал килдизиниң 37—13, иштики информация килдизиниң 20—60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21—27, үлетпүр болгаш транспорт база культура амыдырал килдистериниң 22—64, бухгалтерияның 31—75, корректорларның 21—47. Солун келбейн барганда 32—75 телефонче долгаар.

ТС—01429

Культура министерствозунуң типографиязы